1697

ERNST AHLGREN

[Viktoria Benedictsson]

NÅGRA BIOGRAFISKA MEDDELANDEN

AF

UPSALA BIBL. REG. UNIV.
KAT.

ELLEN KEY.

STOCKHOLM
Z. HÆGGSTRÖMS FÖRLAGSEXPEDITION

IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI
1889.

Pris: 1 krona.

ERNST AHLGREN

NÅGRA BIOGRAFISKA MEDDELANDEN

AF

ELLEN KEY.

STOCKHOLM
Z. HÆGGSTRÖMS FÖRLAGSEXPEDITION

IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI
1889.

ERNST AHLGREN

(VICTORIA BENEDICTSON).

Född 6 Mars 1850, död 22 Juli 1888.

For in the veindrawn, ashencoloured palm
Death's hollow hand holds water of sweet draught,
To dip and slake dried mouths at, as a deer,
Specked red from thorns, laps deep and loses pain.
SWINBURNE.

I.

Bland folkens sagoskatter finnes en djupsinnig dikt, som i en efter folklynnena växlande drägt omkläder det öfverallt gjorda rönet af lifvets oberäknelighet. Det är sagan om de goda och onda ödesmakter, som mötas vid ett barns vagga, där den ena lägger sina yppersta håfvor, den andra vid en hvar af dem fäster sin förbannelse.

Ernst Ahlgren var i sällspord grad ett mål för denna ödesmakternas ofärdbringande täflan.

Hon var född med en diktarsjäls djupa kraf på utveckling, växelverkan med beslägtade naturer, sympati, rika, skiftande intryck, rörelse, med ett ord lif i stora former — och hon nödgades tillbringa nästan

hela sitt lif i »småsinnets skrubb», inklämd i trånga hvardagsförhållanden i en svensk landsort.

Hon var genomglödgad af frihetskärlek, och hon stötte hela sitt lif pannan mot fördomar och tvång; hon älskade sanningen och tvangs från barndomen in i förställning. Hon var en spontan natur, som uppfostran nödgade att stelna och tystna; hon var en för helhet anlagd natur och nästan hvarje hennes lifsförhållande vardt ett splittradt.

Hennes ideal af lycka var kärleken i äktenskapet — och äktenskapet blef för henne ett, kärleken ett annat; det kroppsliga moderskapet ett, hjärtats moderlighet ett annat.

Hon var en rörlig friluftsvarelse, en driftig handlingsmänniska, och hon bands i åratal vid sjukbädden, för lifvet vid ett par kryckor. Hon hade en våldsam arbetshåg och arbetskraften svek henne; hon ville dana fulländade skapelser, men hon nådde aldrig sitt eget mått, och hennes käraste diktartankar vordo fragment.

Hon hade konstnärslynnets håg för omedelbar, generös lifsnjutning, för att kring sig sprida trefnad och glädje, och hon var pinad af små näringsbekymmer, af fruktan att ej kunna trygga sitt lifsuppehälle. Hon var danad att beherska omständigheterna och de blefvo henne öfvermäktiga.

Hon älskade lifvet med en djup, sund kärlek och slutade det i obotlig lifströtthet. Hon fasade för dödens kval och gaf sig själf en kvalfull död.

Orsaken till detta slut ligger delvis i slitningen mellan alla dessa oförsonliga motsatser.

En läkare hade en gång styrka nog att stund efter stund till vetenskapens gagn anteckna förloppet af sin själfvållade död.

Ernst Ahlgren sökte göra något liknande. Men kraften svek henne och af den började skildringen finnes blott några rader. I dem yttrar en man, att hela hans föregående lif endast syntes honom som en förberedelse till det slut för egen hand, som nu skulle komma. Det är denna samma djupa känsla af något ödesbestämdt, som präglar alla Ernst Ahlgrens meddelanden om sitt själstillstånd under de senaste åren. Det är en fix idé, som länge snärjer sin svarta länk kring konstnärsglädjens gyllene tråd och kring lifskärlekens röda, innan den helt fördunklar dem båda.

Men detta själstillstånd berodde icke ensamt på ett djupt, i skaplynnet försänkt svårmod. Det berodde därjämte på själfva lifsförloppet.

Ernst Ahlgren fruktade att hennes lif efter hennes död skulle hemfalla åt den mytbildande fantasi, som gärna sysslar kring tragiska öden. Hon hyste den allmänt mänskliga önskan att icke misskännas af samtiden — eller framtiden. Men Ernst Ahlgren hade därjämte den produktiva personlighetens känsla af att hennes lif tillhörde samtiden. Sina lifserfarenheter ville hon — så långt hennes krafter räckte — hälst omsätta i diktens form.

Men äfven då krafterna icke räckte till för den våldsamma själsansträngning, som åtgår till denna högsta form af självbekännelse, närde hon en brännande önskan att hennes lifs erfarenheter skulle komma samtiden till gagn; och hon meddelade dem därför både muntligt och skriftligt åt sina vänner.

I dessa meddelanden ligger något af en döendes omutliga ärlighet; och de äro alstrade af den lifdömdes våldsamma kärlek till lifvet. Det var denna kärlek, som gjorde det till ett behof för henne att, liksom den döende läkaren, lämna eftervärlden sina erfarenheter i arf.

Andra af Ernst Ahlgrens vänner hafva lemnat värdefulla bidrag till skildringen af hennes personlighet*. Jag fogar här nedan några drag till bilden; det sker i enlighet med hennes egen önskan, att jag en gång skulle tälja hennes saga.

Men ehuru Victoria Benedictsons enskilda lif, lika väl som *Ernst Ahlgrens* offentliga, tål full dager — och skulle vinna derpå — finnes mycket, som af hänsyn till andra ännu icke kan meddelas. Dock torde mången anse, att i det följande tagits allt för ringa hänsyn till de lefvande; de må då

* Se Georg Nordensvans meddelanden i *Nornan* för 1889, samt i 7—8 häft. 1888 af *Ny Svensk Tidskrift;* Gustaf af Geijerstams uppsats i *Svea,* samt Axel Lundegårds i *Polstjernan* för 1889. I tidskriften *Idun* (december 1888) finnes också en värdefull artikelserie: *Några drag af Ernst Ahlgren.*

besinna om ej hänsyn till de lefvande stundom måste vika för hänsyn till de döda.

Då flere — af samma material — söka dana hvar sin bild af en själfull och djup personlighet, får den ene alltid fram ett eller flere smådrag, som icke finnas i de andras arbeten — smådrag, som sedan gå igen i den *totalbild* allmänheten danar sig af allas arbeten tillsammantagna.

Jag vill här nedan söka ge *min* uppfattning af Ernst Ahlgrens lif och skaplynne, så som jag lärt känna dem genom egna intryck, genom brefvexling och genom meddelanden från de båda, som i lifvet och i döden stodo henne närmast, hennes yngsta styfdotter, fru M. af Geijerstam, och hennes vän Axel Lundegård.

* * *

Ernst Ahlgren yttrade en gång, på det för henne egendomliga ordknappa, långsamma och lågmälda sätt, som för alltid gräfde in sådana hennes ord i ens minne: »Lifsledan är i och genom själfva födelsen hemlighetsfullt mängd med min natur. Jag kom omotiveradt till världen; därför kan lifvet ej få tag i mig. Tråden, som binder mig vid tillvaron, är skörare än den som binder andra.»

Och så berättade hon om sin födelse på ungefär samma sätt som hon gör det i brefvet till en dansk väninna, hvilket Axel Lundegård anför (i Polstjärnan). Hennes föräldrar hade i omkring tjugu år lefvat i hvar sin del af huset och aldrig träffats

utom i matrummet, men, då hennes äldsta systers förlofning firades, slöts fred. »En mycket kort sådan, ty då jag snarast möjligt därefter kom till världen, hade ofreden åter instält sig.» Först tvistades om barnets namn, sedan om dess uppfostran.

Fadern, Thure Bruzelius, af den kända prestslägten, hade ej fått följa sin önskan att bli militär och blef i stället en ohågad jordbrukare. Han hade något af det gry, som sedan förstärkt återkom hos dottern, ett koleriskt och melankoliskt temperament, med en otillfredsstäld längtan på djupet. Modern var en strängt religiös och viljestark principmänniska, af hvilken dottern ärft energien i sitt skaplynne, och en sällsynt förmåga af själfbeherskning, till dels också diktarhågen; modern skref nämligen religiös poesi.

Redan under sin tidiga barndom såg barnet in i hemmets ofrid. Fadern, som på annat håll tröstat sig för den bristande äktenskapliga enheten, kom stundom, drifven af önskan om försoning, till hustrun, hvilken, utan att ett drag rördes i hennes anlete, lät honom gråta vid sina fötter. Barnet glömde icke dessa uppträden; icke häller den brännande känsla af blygsel, med hvilken hon mottog de mutor — i form af 25-öringar o. d. — genom hvilka modern sökte locka dottern från faderns sida och från den kvinnas, som var moderns medtäflerska. I barnets själ blefvo alla dessa oklara, stridande intryck af lifsbestämmande inflytande. De fram-

kallade dels misstron, dels den ytterligt uppdrifna själfreflexionen, sådan som man sällan finner den annat än hos de människor, hvilka haft en inbunden, tryckt barndom.

Mellan dessa föräldrar, som voro hvarandras diametrala motsatser, skulle barnet dela sig; sex timmar om dagen var hon sin mors egendom och som modern erhållit en för sin tid ovanligt god uppfostran, undervisade hon själf dottern. Men, berättar denna:

»Under min fritid stal jag mig alltid till att vara samman med min far. Han hade två egenskaper, som lockade mig oemotståndligt: sinne för friluftslif och förmåga att berätta. Han lärde mig rida, brottas, skjuta med pistol m. fl. manliga idrotter; han behandlade mig i det hela taget som en pojke.» — Vid hans melankoliska berättelser grät flickan hejdlöst, men så fort hon befarade, att modern kunde se henne och fadern, gled hon ned från hans knän, och när modern frågade hvarför hon gråtit, svarade hon: för ingenting.

»Oftast låg det emellertid öfver det, han berättade, en oemotståndlig, smittande humor; och det humoristiska elementet drog mig alltid mer än det tragiska. Min mor var alltid tragisk, strängt tragisk, utan tårar. Som barn hörde jag henne ibland yttra, att hon gråtit som ung. Jag trodde henne icke; det föreföll mig lika omöjligt, som underverken i bibliska historien, hvilka jag icke heller trodde på. Mina föräldrars ömsesidiga fiendtlighet

gjorde min ställning till dem båda skef; jag ville stå väl med dem båda — och jag tvangs att ljuga för dem båda. Denna barndomserfarenhet har, sedan jag blifvit vuxen, gjort min sanningskärlek nästan brutal. I det hela ha de egendomliga förhållanden, under hvilka jag växte upp, sedermera lemnat djupa spår i mitt lif — — — — — —

»— — — — Jag tvingades att vara som en gammal människa, när jag var barn, därför har något af barnnaturen glömt sig qvar djupt inne i mig. Jag kan vara konventionel i mitt sätt, men jag blir det aldrig i mina känslor och min tankegång.»

Redan långt förut har Ernst Ahlgren (i En realist) skildrat detta sitt barndoms dubbellif, och i några skisser i den efter hennes död utkomna samlingen (Från Malmö, Ur mörkret, Tre) får man också en inblick i den slutna barnasjälens lidelser och lidanden. Till de senare hörde de oupphörliga hinder som reste sig mot hennes önskningar i form af påminnelser att hon var flicka. Skilnaden i uppfattning af en flickas och en gosses rättigheter och möjligheter plågade barnet ännu medan hon sprang omkring och låtsade vara »fars pojke»; motsatsen mellan mannens och kvinnans rätts- och pligtsområden blef framdeles för hennes senare lif ödesdigert. Hennes sista bikt, *Ur mörkret*, är det samlade uttrycket för allt det lidande, som hon erfarit, endast emedan hon varit kvinna, d. v. s. »en paria, som aldrig kan höja sig ur sin kast».

Självfva stället der Ernst Ahlgren framlefde sin barndom, en gammal gård i den flacka Trelleborgstrakten, var häller icke ett sådant, där naturintrycken verka befriande. Skönhetssinnet hade ej någon näring af en sådan naturens fägring, som lockar till drömmar och väcker lyriska stämningar. Natursinnet blir hos slättbor vanligen pittoreskt, icke poetiskt. De få en klar och bestämd iakttagelseförmåga, ett utveckladt sinne för form och färg, just genom självfva enformigheten hos det, som ögat möter. Och detta slags natursinne blef Ernst Ahlgrens. I hennes landskapsskildringar finnes intet af lyriker men åtskilligt af målare. Naturskildringen är emellertid icke den starkaste sidan af hennes diktning. Hennes rikaste intryck kommo ej under kontemplation utan under rörelse; sport var för henne det bästa medlet att träda i liflig beröring med naturen. Men hennes egenskap af kvinna stängde henne i viss mån alltid från ett otvunget friluftslif och längre fram blef sjukdomen det stora hindret för hennes naturnjutning. Denna blef i och genom sjukdomen af en vekare, mera kontemplativ art. Men när hon från dödens närhet återvände till lifvet, beröfvade henne lidandet småningom känsligheten för naturens rogifvande inflytande. Det är ej den minst olyckliga af lidandets följder, att det icke blott isolerar från människorna, utan hämmar förbindelsen med naturen genom att göra en både döf och blind. Ernst Ahlgren var medveten om denna förändring och kände den som en

del af den stora tomhet hon klagade öfver. Sinnet för människornas och för djurens lif var dock alltid hos Ernst Ahlgren starkare än hvarje annat. Hon kunde vända sig från hvilket härligt landskap som hälst, för att ifrigt följa någon ganska hvardaglig företeelse af mänsklig art. Och detta grunddrag kan skönjas hos henne redan i barndomen. De gladaste stunder hon mindes, utom friluftslifvet med fadern, var när hon — mot de uttryckliga förbuden — smög sig ned i folkstugan (skildrad i hennes senast utkomna *Berättelser och utkast*). Genom dessa stulna fröjder utvecklades tidigt hos henne det förstående af folkets lif, som ger Ernst Ahlgrens folklifsbilder den geniala, omedelbara, hvarken på »herrskaps»-språk eller i »herrskaps»-stämning omsatta uppfattningen af folkets skaplynne. Hon behöfde ej idealisera bort råheten, för att kunna framkalla äkta medkänsla med det äkta mänskliga hos folket, emedan hennes sympatiska blick hade upptäckt det väsentliga, som andra förbise för det oväsentliga. — Hon ansåg själf, att utan denna barndom och ungdom på landet, där de fåtaliga intrycken bli så mycket djupare, och utan dessa ströftåg till folkstugan skulle hennes diktning saknat ett af dess mest kännetecknande drag. Och ej blott hennes diktning, utan hela hennes skaplynne, nämligen dess äkta folkliga riktning. Hon kunde vinna småfolkets hjärteförtroende, hon betraktade icke deras förhållanden ofvanifrån; hon kände sig tvärt om mera andligt slägt med dag-

lönaren än med sin egen samhällsklass. Dess, särskildt hvad kvinnorna vanligen angår, orkeslösa tillvaro var henne en akut plåga. Arbete och försakelse, till dess man genom arbetet skaffat sig medel till njutning, sådan var hennes lefnadsvishet. Hon fruktade njutningslystnaden i samband med ekonomisk osjälfständighet. »Detta blir den unga generationens olycka», sade hon ofta. »På den vägen skola de frestas att svika sina åsigter. Och därför skall jag förfölja denna svaghet ända in i råtthålen — ifall jag får lefva.»

Hon skrifver i ett bref 1887:

Jag känner att jag är underklass äfven när jag minst ser ut så; jag är rå af natur, af böjelse, af opposition emot hela fädernets och mödernets nedärfda embetsmannahögfärd, derför — när jag kommer tillhopa med menniskor som blott älska skönhet och harmoni — så är det något inom mig som reser sig. I själ och hjerta är jag demokrat.

— — — — — — — — — — — — — — —

Om jag utan modifikationer skulle följa mina egna böjelser, så skulle jag vara mycket spartansk af mig; mina rum skulle se ut som klosterlika studerkammare. Men nu är det inte så. Jag har händighet att arrangera, och jag söker göra allt så prydligt, så mjukt och så inställsamt jag kan. Hvarför? Jag *har* färgsinne och allt det der. Jag afskyr lyx, och ändå skulle jag kunna omge mig med den, om jag hade råd. Det är en liten inkonseqvens, som jag ler åt sjelf. — Jag hatar att höra sidenet frasa på min egen kropp — och jag bär det ändå. Jag har ett sådant behof att göra det behagligt för dem jag håller af.»

Hon skulle icke varit en konstnärsnatur och icke häller kvinna ifall hon saknat nämnda »inkonsekvens».

Att det icke var råheten i och för sig, som drog Ernst Ahlgren till folket och för henne stälde dess lifsförhållanden i ett så vackert ljus, behöfver väl knapt sägas. Det var naturligheten, sundheten och enkelheten, det var framför allt arbetslifvets härlighet, som grep henne. Ty hon älskade arbetet ej blott emedan det *gaf* lifvets bröd, nej, som själfva lifvets bröd. Arbetet var för henne den stora, allvarliga uppfostraren till en äkta lifsglädje. Hon har förhärligat arbetet öfverallt, men ingenstädes så som i *Fru Marianne*, en bok som hon diktat mindre till *kärlekens* än till *arbets*kärlekens ära. Hon låter visserligen kärleken till Börje drifva Marianne in i arbetet, men det blir detta själft, som omedvetet men säkert öfvar sitt pånyttfödande inflytande. Denna bokens underströmning har endast af fåtalet blifvit nog beaktad.

Samarbete i kärlek — sådan var Ernst Ahlgrens uppfattning af lyckan i äktenskapet. Och hon var i detta afseende framom flertalet i sitt kraf på omdaning af det närvarande. Hon hoppades att mycket af den gamla romantiken i förhållandet mellan könen skulle vika för en verklig gemensamhet i sträfvanden. Arbetet skulle varda denna omskapare af äktenskapet.

»Jag önskar er», skref hon till en ung författarinna före hennes giftermål, »en sund, stark, inre lycka,

som tål både det fula, det prosaiska, och som ändå frodas så fort solen skiner.»

Ernst Ahlgrens tro på arbetets makt gränsade nästan till öfvertro. »Du blir säkert lycklig, ty du älskar arbetet»; »du kan icke vara helt olycklig, ty du orkar arbeta» — sådana ord yttrade hon ofta. Och om hon själf fått bevara arbetskraften, hade hon också bevarat nog mycket af lifslusten för att kunna lefva.

* * *

Detta nu antydda grunddrag i Ernst Ahlgrens skaplynne — hvars utveckling längre fram i tiden jag i det ofvan sagda sökt följa — tedde sig på ett ovanligt bestämdt sätt redan vid hennes utträde ur barnaåren. Hon ville hafva ett eget arbete, ett lifsmål. För tjugu år sedan var en sådan önskan ännu mycket ovanlig hos unga flickor i välburgna hem. Utom det inneboende konstnärsanlaget och den energiska arbetshågen var det också andra förhållanden, som bidrogo att så tidigt rikta hennes håg utåt. Hon drömde ej som andra flickor om hemmets och kärlekens lycka. Ett hems glädje och ro hade hon aldrig känt; hon hade ju fått själfva föräldraömheten vanställd af splitet och af dubbelheten. Kärleken trodde hon icke skulle komma på hennes lott. Hon var uppfostrad i den tron att hon var frånstötande ful; hennes långa, magra företeelse i de smaklösa drägterna — under barndomens halft goss-, halft flickkläder — var

henne en ständig plåga, som ökade hennes ytterliga skygghet och slutenhet, egenskaper, hvilka följde henne genom hela lifvet. Hon skref (under sitt längre besök i Stockholm 1885):

»Jag lider under en verklig olycka: jag kan inte tala. Ja, ni skrattar, men det är minsann icke narri för mig detta att jag aldrig kan uttrycka mig muntligt. Ni kan icke tro hvad ett sådant der naturfel kan isolera en menniska; men vore det ett naturfel, så vore det kanske drägligt, ty då skulle det troligen öfverensstämma med min karaktär. Nu är det i stället så, att denna pinsamma skygghet, som kommer mig att se så handfallen ut, endast är en ymp, som grott fast i min varelse under en särdeles olycklig barndom. Och denna ymp strider emot min öppna och oförskräckta karaktär. Men» — slutar hon — »hvem vet om icke min tungas lyte gör mig till författare?»

Denna aldrig besegrade skygghet var i de första ungdomsåren så ytterlig, att sällskapslifvet var henne en tortyr, och ehuru hon lidelsefullt kunde längta efter att få vara glad och fri som andra unga flickor, föll det henne icke in att *hon* någonsin skulle komma att känna sig fri och lycklig genom något annat än det, som dag och natt sysselsatte hennes tankar: konstnärsbanan. Sina unga, naiva drömmar har hon själf skildrat i *Pengar*, där Selmas brutna förhoppningar äro tecknade efter hennes egna erfarenheter. Ty när Victoria Bruzelius kom till sina föräldrar med bönen att få utbilda sina anlag för teckning vid målarakademien eller åtminstone i slöjdskolan i Stockholm, då mötte hon åter det hinder, som hon så väl kände sedan

barndomen, det hinder, som rest sig mellan henne och så många oskyldiga glädjeämnen: hon var en flicka. Och hon var dertill en flicka af god familj, i en förmögen ekonomisk ställning. I sådana familjer bruka döttrarna ej bli artister. De bruka göra hemmet behagligt för sina föräldrar, tills de själfva bilda ett nytt hem. Detta var det passande, därför också det rätta för en flicka; således äfven det naturliga och lyckliga för henne.

Men denna unga kvinna hade inga förutsättningar till att bli en familjeflicka. Hon svarade sina föräldrar att, då de nekade henne pängar för sin utbildning, skulle hon själf förtjäna medel till sina studier. Ty hon hoppades ännu, att motståndet väsentligen berodde på pängar och på tvifvel om allvaret i hennes vilja. Hon skaffade sig plats som guvernant i en bekant familj, och började med friskt mod arbeta för sin konstnärsframtid.

Under dessa tre år — från sjutton till tjugu — började hennes ungdom.

Hon gjorde nu en och annan erfarenhet, som rubbade hennes uppfattning af sig själf. Så t. ex. berättade hon, huru hennes självfleda fick den första lindringen, när hon en gång vid ett besök i Malmö hörde ett par förbigående ynglingar hviska: »En sådan vacker flicka!» Hon kände sig yr, som om gatan gungat, som om husen dansat omkring henne. Var kanske hela hennes pinsamma känsla af att sakna allt kvinligt behag en följd af ett bland de många misstagen i hennes uppfostran? Var hon

värkligen inte olik andra kvinnor? Skulle också hon kunna inge kärlek, kunna meddela lycka?

Från den stunden hade hon liksom flyttat in i en varmare zon.

Hon började bli något mindre skygg; vågade, på sitt blyga sätt, visa sin ungdomliga håg för glädje och vänlighet. Under denna tid genomlefde hon en erotisk erfarenhet, som slutade i missförstånd och utan att någondera kom till klarhet om den andras — kanske ej heller om sin egen — känsla. *Han* for till Amerika; hon trodde — som alla flickor i tonåren vid deras första steg inom förgårdarne till Eros allra heligaste — att hon hade för alltid afslutat sin kärleks historia. Och så mycket fastare samlade sig nu åter hennes håg kring konstnärsbanan.

Men när hon ånyo kom till föräldrarne och visade dem, att hon värkligen själf förtjenat medel till första årets vistelse i Stockholm, samt uttalade sitt hopp att de genom detta skulle bli öfvertygade om allvaret i hennes beslut, mötte hon alldeles samma svar som första gången.

Skulle hon således aldrig få ett mål för den arbetshåg, den handlingskraft, hvilka svälde inom henne? Jo, hon *skulle* till hvad pris som helst skaffa sig ett lifsmål, hon *skulle* nå friheten.

Och båda delarne trodde hon sig vinna, då en enträgen friare åter bjöd henne sin kärlek och sitt hem.

Han var 28 år äldre än hon, enkling med fem

barn; och han ansågs allmänt som en hederlig och duglig man. Hans ålder och erfarenhet hade säkert imponerat på den unga, i full utveckling stadda lärarinnan, som slöt sig till honom med ett verkligt förtroende. Och mot familjens invändningar — som orsakades af åldersskilnaden — gaf hon honom slutligen sitt ja. I ett fall hade man hindrat henne att bestämma öfver sin framtid och sin utveckling; nu ville hon själf afgöra.

Hvad som framför allt sysselsatte fästmöns tanke under den korta förlofningstiden, var att hon nu skulle bli fri från allt det tryck hennes eget hem öfvat, att hon skulle få en rik verksamhet, ett varmt hem och hon var full af de innerligaste föresatser att bli god och nyttig. Att äktenskapet skulla medföra en annan art af tvång tänkte hon icke på, så mycket mindre, som hon ej hade någon föreställning om äktenskapet. Hon var uppfostrad i den vanliga, som oskuld ansedda, okunnigheten om lifvets stora, naturliga vilkor. Och då hon ingen ärlig upplysning fått om detta, som ej kunnat undgå att bli ämne för hennes eftertanke, hade hon gjort upp för sig en fantastisk förklaring, som föga motsvarade värkligheten.

Hösten 1871 gifte sig Victoria Bruzelius med då varande bankdirektören och postmästaren Ch. Benedictson i Hörby. Hennes själstillstånd efter erfarenheten af äktenskapet, utan fullt personlig hängifvenhet, kännetecknas af det sakförhållandet, att hennes första självmordsförsök inträffade under

de tidigaste åren af hennes äktenskap och af hennes yttrande att, då hon begrof det ena af de två barn, hon födde i sitt äktenskap, kände hon ingen sorg — endast lättnad.

Ernst Ahlgren kunde aldrig beröra ett ämne, som gränsade till området för dessa personliga erfarenheter, utan att stämman fyldes af en så intensiv lidelse att den nästan slocknade; blicken svartnade och läpparnes linier blefvo järnhårda.

Hela hennes varelse syntes i sådana stunder vara *hat:* hat mot det konventionella pryderi, som kunnat möjliggöra ett lifsöde som hennes, och detta hat fick sitt starkaste uttryck i *Pengar*, en bok, som hvarken skildrar författarinnans skaplynne eller hela lifshistoria, men som utan denna historia ej kommit till. Slutet af *Pengar* fann hon längre fram okonstnärligt och ämnade — i fall af en ny upplaga — omarbeta det. Men själfva den indignation, som där bryter fram ur Selmas stelnade väsen, var det samlade uttrycket af författarinnans djupaste lidande, var en så stark lifsvärklighet som någonsin pulserat i en dikt.

För en engiftesnatur — och så kallade sig Ernst Ahlgren — är det emellertid omöjligt att finna sig ha gifvit någon del af sin personlighet utan att söka bringa samlifvet i harmoni med aningen om hvad ett äktenskap borde vara. Ett sådant bemödande är ofta grunden till troheten i mången oriktig förlofning, som slutar med äktenskap, månget äktenskap, som *ej* slutar med skilsmässa. Oftast

är det kvinnan som i det längsta håller fast möjligheten att omdana ett förhållande, i hvilket hon finner sig ha inlåtit sig utan att få eller ge en hel kärlek.

Och Victoria Benedictson sökte, äfven hon, att få ett rikare samlif till stånd. För att åvägabringa åtminstone något slags gemensamt intresse tog hon sin tillflykt till sitt universalmedel, arbetet. Hon blef mannens medhjälpare i hans befattning som föreståndare för Skånes enskilda banks filial i Hörby, och hon vann genom detta en mångsidigare människokännedom och en insigt i praktiska förhållanden, som sedan kom hennes diktning till godo.

Men annars blef allt sig likt. Oförenliga motsatser kunna icke af en god vilja sammansmältas. Hade någon enda anknytningspunkt funnits för förstående och sympati, skulle kanske dock den ena partens energiska bemödanden småningom förvandlat förhållandet.

Nu ökades i stället afståndet år från år. Victoria Benedictson fylde tomheten med arbete, studier, förströelser — allt var bättre än att ha tid att sitta och grubbla på det allt mer aggande medvetandet af förnedring, den allt jämt växande upprorskänslan.

Styfbarnen voro dock den bästa hjälpen. Hon var deras vän, kamrat, uppfostrare, hon sökte göra hemmet gladt och godt för dem och deras vänner; hon var ännu själf så ung, att hon också för egen

del kunde med lif och lust deltaga i de enkla nöjen hon hjälpte dem att ordna. Hon målade och ritade fortfarande, ehuru det började bli henne klart, att det icke var åt detta håll hennes egentliga anlag visade. Hon ansåg sig dock sedan ha haft gagn för sin diktning af målningen, emedan den utbildat iakttagelseförmågan.

Den stora landsbyn Hörby, med flera herrgårdar i närheten, medförde en hel del sällskapligt umgänge. Hvar den ståtliga fru Benedictson visade sig, ingaf hon respekt och undran. Hon var ej blott i yttre mening hufvudet högre än allt folket, äfven i inre mening måste människor se upp till henne, en situation, hvilken inger vissa naturer tillgifvenhet, men åter andra motvilja.

De, som vid ett ytligt sammanträffande i sällskapslifvet hade dömt Victoria Benedictson som stel, stolt och kall, blefvo emellertid genomvärmda af hjärtegodheten i hennes väsen, ifall de bragtes i beröring med henne genom någon deras sorg eller glädje, som hon kunde dela.

Skvallerintressen däremot delade hon aldrig och hon brukade på bjudningar rädda sig undan fruarnas, af dessa intressen lifvade, krets ut till ungdomen. Hon slog sig då ned vid pianot och spelade oförtrutet dansmusik, under ungdomens glada tacksamhet. Glad satt hon då själf i ungdomsskaran, som flockades kring henne och täflade i att visa henne sin beundran och tillgifvenhet. Hennes makt öfver ungdomen var obegränsad. Hennes styfbarn

dyrkade henne och voro stolta öfver henne. Hon var en, genom själfva sin slutna hemlighetsfullhet tjusande varelse, som kunde styra med ett ord, häjda med en blick och väcka lycksalighet genom ett af sina sällsynta loford, eller sina ändå sällsyntare smekningar. Hennes misshag var förkrossande; hennes godhet rörde alltid på ett innerligare sätt än andras.

Det var icke blott barn och ungdom, som kände detta stilla, djupa väsens oemotståndliga dragningskraft. Den unga hustrun till den åldrade mannen blef ofta mål för andra mäns hyllning, en hyllning, som åtminstone en gång stod på gränsen till en allvarligare känsla. Denna vänskap bragte en rikedom af sympati, af utvecklande tankeutbyte, af värme in i hennes lif. Då svårigheter uppstodo var det icke mannen, som gaf hjälp vid pligtuppfyllelsen — en antydan därom finnes i *Ur mörkret.* Och denna erfarenhet vidgade som genom en jordbäfning klyftan mellan man och hustru.

Ännu ett annat ämne hade börjat att starkt uppröra samlifvet. Diktarhågen hade brutit fram hos hustrun. Och den mötte nu, men förstärkt, hindret från barndomen och ungdomen.

Var hon icke hustru och mor? Borde en kvinna försumma sina närmaste pligter för en okvinlig ärelystnad? Skrifveriet var i allmänhet opassande för en kvinna, och det var ovärdigt den kvinna, som hade en makas kall. Hon borde ej söka en blåstrumpas utmärkelser. Hon skulle kanske dessutom

bli en misslyckad författarinna, som endast gjorde sin man löjlig och hemmet otrefligt, utan att dock uppnå en enda literär framgång.

Och så kämpade hon för andra gången sin frihetsstrid, en hårdare strid än den första, men en slutligen segerrik. Konstnärspersonligheten hade nu funnit sitt rätta uttrycksmedel och därmed också nya krafter till själfhäfdelse.

Här börjar *Ernst Ahlgrens* egentliga lifshistoria och det är den jag nu skall söka skildra.

II.

I samma låga, den tiden halmtäckta envåningshus, där Hörby postkontor var inrymdt, fans, afskildt från den öfriga lägenheten genom en trång förstuga, ett litet rum, som allt ifrån början visat sig ega en stark dragningskraft för den unga frun. Det var Hörby boklåda, en filial af den Cronholmska bokhandeln i Malmö.

Den sköttes af familjens kvinliga medlemmar; framför allt var husfrun en nitisk föreståndarinna, ty hvad hon själf under årets lopp skulle få rekvirera af sådana böcker, till hvilka det icke fans mer än en enda köparinna i Hörby, berodde på hur stor procenten blef af försålda almanackor, katekeser och annat i landsorten mer gångbart literärt gods.

I detta landtliga diminutivum af en boklåda, som fick sin prägel af de med ett par enkla hyllor täckta väggarne, stod vid ena fönstret ett uppslaget spelbord, och där var den unga postmästarfruns älsklingsplats. Här kände hon sig som herskarinna öfver alla bokskatterna, här öppnades begärligt hvarje nyanländt bokpaket — det kunde

redan då hända att en eller annan mindre säljbar bok kommit med. (Sedermera blef det regel att *ett* exemplar af hvarje nyutkommet skönliterärt arbete medföljde.) Slutligen och icke minst: här kunde hon i ostörd ro egna sig åt de språkliga och literära förstudier, som sedermera möjliggjorde hennes — autodidaktens — uppträdande i literaturen.

Hur väl Victoria Benedictson trifdes i detta oansenliga krypin har Ernst Ahlgren sedermera skildrat i de två småberättelserna *Efter torgdagen* (Berättelser och utkast) och *Storhandel* (Folklif och småberättelser). Särskildt den senare af dessa berättelser meddelar en interiör, lyckligt gripen och kastad på duken med få penseldrag, en genretafla, där stämningen är återgifven med finhet och där hufvudfiguren är självporträtt.

Alla Ernst Ahlgrens första skönliterära arbeten ha kommit till i bokhandeln. Där vid det uppslagna spelbordet äro de flesta af berättelserna *Från Skåne* och största delen af *Pengar* skrifna; här äro de första häftiga striderna mellan tanken och språket utkämpade; här har under spännande hjärnansträngning alstrats en otrolig mängd af de förstlingsförsök, som icke nått målet inför hennes själfkritik och därför aldrig publicerats, eller som under den literära jäsningstidens famlande osäkerhet på måfå kastats ut i världen för att underkännas af en okänd och sträng domare.

Den ihärdiga motgång, som mötte Ernst Ahlgrens begynnande författarskap, har blifvit utförligt

skildrad* i sina yttre drag. Det är otvifvelaktigt att dessa motgångar lämnat efter sig djupa spår i Ernst Ahlgrens utveckling. Den konstnärslängtan, som halft omorgnad sträckt på sig under de åren, då hon växte ut från barn till kvinna, och som då kväfdes af faderns maktspråk, kom nu igen, endast starkare, mera intensiv och mera medveten. Också nu stötte den på motstånd utifrån, men lika litet nu som förr lät hon motståndet nedslå sitt mod. Det var en tid full af felslagna förhoppningar, men också en tid af energisk viljeuppfostran

* Se *Polstjernan* 1889. För dem, som ej där läst Axel Lundegårds uppsats, meddelas här i största korthet några fakta: Ernst Ahlgrens första skizzer trycktes i skånska landsortstidningar; från Snällpostens redaktör, doktor Herslow, kom den första, aldrig förgätna, uppmuntran. Med Edvard Bäckström, till hvilken författarinnan anonymt hänvände sig, utbedjande sig hans omdöme om en insänd längre berättelse (»Fidelio»), stod hon sedermera i brefväxling; men idealistens intresse för nybörjarinnan upphörde i och med detsamma som hon sökte följa d:r Herslows råd och teckna bilder ur det värkliga lifvet. Efter oräkneliga afslag från olika håll blef en skizz tryckt i Ny Illustrerad Tidning, hvars dåvarande redaktör, hr Ernst Beckman, också visade blick för det lofvande författarskapet. De första signaturerna (Ivar Tardif, O. Twist o. a.) byttes nu för alltid mot Ernst Ahlgren. Detta märke började synas då och då i Fyris, hvars redaktör för literaturafdelningen, Frans von Schéele, ej blott varmt uppmuntrade Ernst Ahlgren, utan också skaffade förläggare till novellsamlingen *Från Skåne* (1884). Sina erfarenheter under striden för sin literära tillvaro har Ernst Ahlgren i denna samling antydt genom skizzerna *En omvändelsehistoria* och *Folkvännen*.

och sträfsamt arbete, och det var under dessa motgångens år, som Ernst Ahlgrens diktargry mognade, genom arbete, själskamp och lidande.

Under detta lifsskede inträffade också den sjukdom, som skulle bli af en så genomgripande betydelse för Ernst Ahlgrens framtid.

En knäskada, som hon själf trodde föranledd af en stöt, utvecklades på våren 1881 till en farlig åkomma, som två år band henne vid sjukbädden, först i Hörby, sedan i Lund och Malmö. Hon uthärdade under dessa år mera af fysiska plågor än de flesta andra genomgå under ett helt lif. Gång på gång underkastades hon de smärtsammaste operationer; läkaren tillrådde kloroformering, men hon ville — på grund af en viss idiosynkrasi emot konstlade bedöfningsmedel — aldrig tillåta det; och medan knifven förrättade sitt arbete låg hon stilla, med sammanbitna tänder, utan en klagan. Gång på gång bragte febern henne i dödens närhet, men hon bibehöll samma lugn inför det stora mysteriet, som sedermera, under den långa konvalescensen, gaf hennes lynne sin grundton af undergifvenhet och jämnmod.

Dödens närhet kom henne att älska lifvet varmare än förr. Det finnes i vår yngre literatur en liten skizz: *Lycka**, som utan tvifvel är en skildring från denna period af Ernst Ahlgrens lif. Där ligger en dödssjuk kvinna på sin bädd och ser genom

* Se *I gryningen* af Axel Lundegård.

fönstret ut i den gamla, halft förvildade trädgården där utanför; och i dessa trötta ögon speglar sig naturen med en glans som aldrig förr. Hvarje solstråle, hvarje färgskiftning, hvarje välbekant kontur i denna trädgård, som i många år varit hennes lifs horisont, insuper hon nu med en så intensiv förnimmelse af naturens fägring, som hon aldrig förr erfarit. I denna förnimmelse finnes endast ett litet stänk af förgängelsens vemod; den enda svaga disharmonien i hennes sällhetskänsla är tanken på att denna naturens skönhet skall dö med henne själf, ty ingen annan skall kunna känna den så djupt, så befriande som hon, den döende.

Öfver hennes af lidande härjade drag ligger det dock ett skimmer af stilla lycka. Hon har gjort upp räkningen med tillvaron: sjukdomen har gifvit henne hvad hon törstat efter, frihet, och nu kommer döden i rättan tid som afslutning på ett misslyckadt lif. Hon drömde, också hon, en gång om en lifsgärning, något att lefva för eller, i brist därpå, något att dö för, men hon fann hvarken det ena eller det andra, och hon kunde aldrig finna det: hon var ju kvinna.

Det blef emellertid icke blott frihet sjukdomen skulle gifva Victoria Benedictson. Den utvecklade till ett personligt ömhetsförhållande tillgifvenheten mellan henne och hennes yngsta styfdotter, som var hennes sjuksköterska, och detta förhållande fylde sedan delvis tomheten i styfmoderns lif.

Sjukdomen var det också, som bragte hennes

diktargry till mognad; det var den, som gaf hennes diktning en resonansbotten, gaf den lidandets djupa, stämningsfulla underklang.

Nu vaknade skaparkraften som aldrig förr, med en rikedom af nya ämnen, uttrycksfulla scener, bilder, som osökt togo form och färg. Detta var själslifvets vårbrytning; från denna tid var hon diktare.

Hon arbetade under sjukdomen just så som hon sedermera medvetet alltid arbetade: inom sig klargjorde hon sina personligheter, samtalade med dem, försatte dem i alla slags situationer — för att i grund lära känna dem — målade för sig episod efter episod, knöt replik till replik, koncentrerade skildringen, så att hon fick fram det mäst kännetecknande, innan hon satte pennan på papperet för att utarbeta stoffet. Så var t. ex. *Pengar* i allt väsentligt färdig under självfva sjukdomen, fast den nedskrefs senare.

Det var sålunda först sedan sjukdomen gifvit henne ro att finna och utveckla sin egendomliga, ytterst långsamma arbetsmetod — hvars *synliga* resultat ibland kunde vara fem till sex rader om dagen — liksom den åt självfva diktarbegåfningen gaf en, af personliga konflikter ostörd, tid att mogna, som Victoria Benedictson blir *Ernst Ahlgren*, författarpersonligheten med det starkt utpräglade skaplynnet. Det namnet blef sedermera för henne själf och hennes vänner den käraste benämningen; och det var endast inför främmande människor, som

hon var fru Victoria Benedictson. Det namnet betecknade för henne kälkborgerligheten och småsinnet; Ernst Ahlgren däremot var friheten, den vida andliga horisonten, diktarkallet.

År 1883 återvände hon till Hörby som konvalescent, men med en i flera afseenden bruten helsa och bunden vid kryckorna, dem hon blott under de sista åren för kortare tider kunde undvara.

Hon hade nu samlat hela sin kraft till en uppgörelse angående sin personliga ställning i hemmet. Hon begärde full frihet att lefva som frånskild hustru, med en självständig värksamhet, men också med pligt att själf bestrida alla omedelbara utgifter.

Offentlig skilsmessa önskade hon icke af flera skäl, särskildt för barnens skull, och man stannade således vid denna enskilda öfverenskommelse.

* *
*

I Maj 1881 hade Hörby fått en ny kyrkoherde, hvilken, såsom så mången annan trons man i dessa tider, såg förnekelsen inkarnerad i sitt eget kött och blod.

Att kyrkoherden Lundegårds näst äldste son, Axel, skulle bli landsbyns »grimme ælling» var af nämda skäl alldeles naturligt; och till Ernst Ahlgrens sjukbädd trängde rykten om den unge studenten, som var så hänsynslös mot all landsbyetikett, så upprorisk mot alla häfdvunna åsigter, liksom han å sin sida hörde talas om den sjuka

postmästarfrun, hvars literära intressen ingen då ännu ordade om, men väl om hennes målning. Någon personlig bekantskap inleddes egentligen icke förr än på våren 1884, då Axel Lundegård (hvilken efter en brytning med sin far sökte slå sig ut på egen hand i Stockholm genom literärt arbete) erhöll ett bref från Ernst Ahlgren, som började med ordet: Kamrat! och i hvilket hon uttalar sitt intresse för hans sträfvan, som hon kunde sympatisera med efter att »i åtta år under fem olika signaturer i fem olika tidningar» ha kämpat mot samma literära motigheter och hon fortsätter:

Jag vet att våra åsigter i många fall äro de samma och att vi båda, delvis åtminstone, komma att kämpa för samma sak, ty ni är ju »en af de våra» — det förkättrade »unga Sverige». Men om också icke så vore, skulle det icke hindra mig att erbjuda detta kamratlika handslag, ty skrående är mig det förhatligaste af allt. *Ärlighet*, se der hufvudsaken! En lugn, sansad ärlighet och en outtröttlig sträfvan efter sanning, det är hvad vi böra hafva för ögonen. Att vara *sig sjelf* är svårt nog, men det är dit all sjelfuppfostran bör syfta.

Detta första bref anger redan arten af det vänskapsförhållande, som (sedan Axel Lundegård slutit vapenstillestånd med sin far och åter besökte Hörby) började under sommaren 1884, med den lilla boklådan till skådeplats.

Nu kom Ernst Ahlgren första gången i lefvande beröring med den nya tidens tankar, ytterst radikala i hvarje afseende, så som de gestalta sig i en

ynglings sinne. Nu fick hon uttryck för den opposition mot all konventionalism, allt hyckleri i sammanlefnaden människor emellan, som hon själf känt men ej drömt om att på detta sätt storma löst emot; nu frigjordes hon från åtskilliga kvinliga fördomar rörande det värkliga lifvet, genom en ung mans oförbehållsamma uttalanden om huru lifvet tedde sig där ute bland männen. På samma gång fann hon denna manliga individualitet nog sympatiskt anlagd, för att hon utan skygghet kunde delgifva honom sin kvinliga åskådning. Båda funno sålunda hvarandra vara befryndade naturer, som i många hänseenden älskade det samma, hatade det samma och framför allt hoppades det samma: en framtid som diktare. Och huru väsentlig för sin utveckling hon fann denna beröring framgår af följande uttalande:

»En ensam man eller en ensam kvinna utvecklas alltid ensidigt. Det är nu en gång så, att de två behöfva stå i något förhållande till hvarandra, jag menar ett själarnes förhållande, om utvecklingen skall bli så rik som individens möjligheter tillåta. Detta är min bestämda öfvertygelse, ja mer än det: min hela lifserfarenhet. Därför är det också min hemliga käpphäst. En man, som aldrig känt sig stå verkligt nära ett kvinligt väsende: en mor, en syster, hustru, dotter, väninna, älskarinna, hvad det nu må vara, jag menar, stått henne nära på det sättet, att de haft verkligt, lugnt, sant förtroende för hvarandra, en sådan man skall aldrig bli

så harmoniskt utvecklad som han kunnat; det fins fina afskuggningar i hans själslif, som aldrig komma fram. Och så är det med oss kvinnor också, ja kanske i ännu högre grad; ty vår uppfostran är från början anlagd på att göra oss ensidiga och inskränkta. Jag känner gamla fröknar, ja jag känner till och med halfgamla fruar, som aldrig haft annat än kvinliga vänner, lika ensidiga som de själfva. Hvad de äro för ena konstiga varelser! Förkrympta, hårdhjärtade i sina domar, behäftade med en egendomlig själens torrhet. De förefalla mig alltid som halfva människor. Det fins intet helt och fullständigt hos dem. Sådana människor kan jag värdera för deras goda egenskaper, men jag kan icke hålla af dem och aldrig i evighet kan jag känna mig annat än främmande för dem.»

Att *båda* vid denna tid behöfde en sådan vän, med hvilken de kunde afhandla arbetsplaner, idéer, böcker, lifserfarenheter på en fullt kamratlik grund, gjorde att brefväxlingen fortsattes lika ifrigt å båda sidor under åren 1884—86, då Axel Lundegård lemnade Stockholm för Köpenhamn.

Denna brefväxling gömmer ej blott oförbehållsamma meddelanden om hvarderas enskilda utveckling och lifserfarenheter, utan den *är* en del af hvarderas utvecklingshistoria. Ernst Ahlgren var visserligen tio år äldre samt kände sig genom sjukdom och lidanden mycket äldre än sina år. Men hon erkände sig det oaktadt hafva åtskilligt att lära af den yngre vännen, liksom denne i andra

hänseenden hade något att lära af henne. Redan hennes andra bref, hvilket är svar på ett mycket modlöst från Axel Lundegård, visar i hvad riktning hennes inflytande gjorde sig gällande. Hon skrifver där bland annat:

Att helt och hållet betvinga ödet, står icke i menniskoförmåga, men just att kunna vinna en smula terräng betraktar jag som en seger, om än nya strider vänta, ja till och med ett nederlag. Kan man förneka att Austerlitz var en seger, fast Waterloo följde efter?

Hur skulle mitt egentliga »jag» kunnat hålla sig vid lif under allt det elände, hvarmed »det passande» kringspinner sina offer, om icke tron på min redliga vilja varit dess lifsluft? Efter mycket letande tror jag mig ändtligen ha funnit rätt på detta af konventionalismen bortkrånglade »jag», och nu ämnar jag sannerligen ej släppa mitt tag. Nu vet jag hvad jag vill.

Och hon fortsätter, såsom svar på vännens påminnelser om det Ibsenska ordet att den ensamme är den starkaste, att äfven hon förstod denna tanke och att hon visserligen kände behofvet af samvärkan men icke på så sätt, att den literära vänstern »borde bilda ett kompakt parti, där individen skulle förpligtas att antaga hela partiets program. Tvärt om: vi böra just förfäkta individens både rätt och skyldighet att vara sig själf. Detta är åtminstone A och O för mig. Jag älskar konsten men afskyr förkonstlingen».

Men på samma gång hon sålunda erkänner sin

sympati med vännens energiska individualism fortsätter hon:

Du säger, att man icke kan vara sansad alltid, och det är visst sant, men det hindrar icke att man kan försöka att vara det så länge som möjligt. Du medgifver sjelf, att det icke finnes någon entusiasm utan sina missgrepp och det är så, men du kan väl heller icke neka att allt för många missgrepp kunna skada äfven den bästa sak?

I sitt första bref hade hon uppmanat den unge författaren att skaffa sig en fast ekonomisk ställning, »ty på *svenska* författararvoden får man ofta sätta till sin öfvertygelse, om man icke vill svälta ihjäl». Han svarade: »För att skaffa sig mat fordras i de flesta fall att hyckla eller förkväfva sin egen öfvertygelse. Jag skulle göra det, ifall jag ansåge lifvet värdt en sådan uppoffring; men det anser jag inte.» Och med anledning af dessa bittra ord utbrister hon:

Jag vet icke hvad jag skulle vilja gifva för att kunna motsäga dig i detta. Men jag kan icke — jag kan icke! Det känns så att man skulle kunna sönderslita sig sjelf, bara man tänker derpå! Hur äfven den mest sanningsälskande någon gång drifves till att hyckla!

Men skola vi derför uppgifva allt? Nej, tusen gånger nej! *Jag* vill det åtminstone icke, icke så länge jag eger en smula kraft i behåll.

Och du — ung, fri och stark — du skulle gå till kojs som ett beskedligt, tuktadt barn, lägga dig och dö från alltihop, derför att »lifvet icke är värdt». Men om du det gör känner jag dig icke, då förstår

jag dig icke heller, och då vet du icke hvad Ibsen menar med »Arbeidsglæden».

Jag hör visserligen icke till dem som anse, att man hellre bör framsläpa det uslaste lif, än göra ett raskt slut derpå; men att göra det vid minsta motighet är ömkligt.

Du torde spörja hvad som binder mig vid lifvet. Jag tror det är indignationen; det är åtminstone hvarken fruktan för döden eller kärlek till min egen tillvaro. — — — — — — — — — — — — —

Har du aldrig känt det svarta trots, som knyter händerna och säger: jag kan allt, jag kan till och med böja mig ned till jorden, blott för nöjet att få resa mig, när man minst väntar det? Känner du icke huru sjelfva förbittringen tvingar oss att gripa in i händelsernas gång, der tillfället ligger nära? Ser du icke att det är den usla penningen vi måste tillkämpa oss derför att den skänker oss makt och derför att makt kan gifva frihet? Och erfar du aldrig inflytandet af de der naturmakterna, dem grekerne benämde demoner? Jag menar dessa hemlighetsfulla frändskapsförhållanden, som finnas mellan vår egen varelse och det arbete vi ha att utföra, drifvande oss fram emot det med kraften af en naturnödvändighet. I sig sjelf är denna kraft hvarken ond eller god, men våra bästa handlingar och våra sämsta härflyta från denna samma källa.

Inser du icke, att man till en tid kan bita tänderna ihop om sin öfvertygelse, just derför att man en gång vill ropa ut den så, att den måste bli hörd? Kan du smälta att någon skulle ha sagt, att du ingenting dugde till, och ändå icke visa honom att han den gången var en ljugare? Om det icke finnes gry i en till både godt och ondt, då duger man sannerligen icke för denna verlden; der skall en viss ilska till för att riktigt ta sig en dust med lifvet. Och så

— till sist — har du aldrig sett en så skriande orättvisa, att du tyckte dig ha hvarken rast eller ro förr än den var beifrad?

Ah — »fratello mio!» — din bror Ernst har ingen änglakaraktär; dagrarne der kasta mörka skuggor — till hvilken af de båda slagen räknar du väl den svagares hat mot allt förtryck? »Mitt stora, vackra hat», säger Zola.

Detta bref (som genom egarens tillmötesgående här kunnat meddelas) är ett mycket betecknande uttryck för Ernst Ahlgrens eget själslif då hon börjar sin egentliga författarbana, och på samma gång för den etiska och literära växelverkan, som fortgick mellan de båda vännerna.

Hon har själf sagt, att hon aldrig kunnat skildra män på det lifsvärkliga sätt, som så väsentligt skiljer hennes arbeten från de flesta författarinnors, om lifvet icke, jämte den mångsidiga erfarenheten af olika mäns skaplynnen, gifvit henne möjligheten af samarbete med en manlig intelligens på grundval af fullkomlig jämlikhet. Denne kamrat hade icke en skymt vare sig af manligt öfversitteri eller manligt galanteri gent emot henne som kvinna och det var detta, som från början ingaf henne den stora trygghetskänsla, hvilken kom henne att våga vara sig själf. Han var lika sträft ärlig i sin insigtsfulla kritik, som gifmild med sin uppmuntran, och hon kände sig behöfva båda delarne, men framför allt uppmuntran för att stärka sin, af de många motgångarne försvagade, själftillit.

Lugnt och fritt fortsatte de att dryfta tidens

frågor, arbetets vilkor, diktens uppgifter och uttrycksmedel. Och så väl arten af detta samarbete som af det personliga förhållandet mellan Ernst Ahlgren och Axel Lundegård — ett förhållande, hvilket varit så ovanligt, att det ej kunnat undgå misstydningar — är lagd i dagen genom den af lifsvärklighet genomträngda dikten *Modern.* Detaljerna äro omdiktade, karaktärerna bevarade, ehuru *sonens* möjligen förlorat på att Ernst Ahlgren ej hann meddela den alla de sympatiska drag hon ämnat. *Moderns* gestalt däremot är vorden den mäst, i stort taget, helstöpta och värklighetstrogna bild framtiden kommer att ega af Ernst Ahlgren.

Denna starka växelverkan skulle möjligen med andra naturer kunnat bli hämmande för bådas frihet, eller skulle kunnat snedvrida enderas andliga växt. Men i detta fall tillkom den lyckliga omständigheten, att hvarderas natur just kräfde hvad den andres hade att gifva, och att hvarderas utveckling gick så jämsides med den andres, att ingendera behöfde sakta eller påskynda sin gång för den andres skull; ja, att, när hvardera för sig tillryggalagt ett vägstycke, möttes båda dock senare på samma punkt. Och det var denna sällsynta likhet och gemensamhet i utveckling, denna aldrig svikande erfarenhet af ett slutligt, helt förestående — trots en och annan konflikt eller meningsskilnad, som mellan utpräglade individer aldrig kunna undgås — hvilka närde den känsla af andlig frändskap, som knöt båda allt fastare samman. Denna

frändskap fick sitt sköna minnesmärke i *Modern* och sin framtid, äfven efter döden, i Ernst Ahlgrens literära testamente till Axel Lundegård. Detta testamente af det dyrbaraste en människa kan gifva den andra — sina tankar att tolka, sina arbeten att utföra, sitt lifsvärk att fullborda — gafs under ett stort förtroende till mottagarens vilja och förmåga att värdigt lösa uppgiften.

Mången gång, särskildt mot slutet, uttryckte Ernst Ahlgren sin glädje öfver att *detta* lifsförhållande åtminstone blifvit hvad det borde vara, gifvit hvad det kunnat gifva. Det hade icke inneburit någon tragisk konflikt, någon olöslig motsägelse, utan från början till slut bibehållit det skaplynne, som hon angaf i sitt första bref, genom tilltalsordet *kamrat* — det tilltalsord, som också börjar hennes *sista* bref till den vän, hvilken i ett fullt och lugnt förståendes dager delat hennes arbetsglädje på det skördefält, där hon nu lämnade honom ensam kvar. Ingendera hade någonsin velat blifva den första för den andre och kanske hade de just så lyckats att varda så mycket för hvarandra som de blefvo.

* * *

Från 1883 till och med 1886 är Ernst Ahlgrens lyckligaste arbetstid. På våren 1884, något senare än det ofvan anförda brefvet skrefs, utkom *Från Skåne*, hvilken spände förväntningarne högt med afseende å författarens nästa bok. Och denna blef

Pengar (1885) — af mången ännu ansedd som Ernst Ahlgrens yppersta diktverk, — hvilket med ens grundlade hennes popularitet. Framgången var dess mer äkta, som den var väsentligen opåverkad af kritiken; publiken tog sig friheten — liksom senare med *Fru Marianne* och nu nyligen med *Modern* — att vara entusiastisk innan knapt någon enda »ansedd kritiker» gifvit sitt lof. Och det är tyvärr inte ofta som den läsande allmänheten är så vågsam. Den första kritiker, som skyndade att ge boken sitt varma erkännande, var G. Nordensvan, medan de öfriga yngre författarne voro tämligen kallsinniga.

Ett uttryck af de många varma sympatier, som *Pengar* annars i de mest olika kretsar vann åt sin författare, var den inbjudning från fru Sofi Adlersparre att gästa hennes hem, som hösten 1885 förde Ernst Ahlgren till Stockholm. Denna blef hennes första längre vistelse i hufvudstaden; hon hade förut där endast gjort tre kortare besök, det senaste 1878 för att göra Edvard Bäckströms personliga bekantskap.

* * *

Det var en samkvämsafton i Nya Idun nämda höst. Ett lifligt samtal var i full gång, då en hög, svartklädd gestalt syntes öfver alla de välbekanta ansigtena, en gestalt kring hvilken sorlet med ens dämpades. Hvem var denna främmande?

Ett ädelt hufvud, litet, findanadt, som på en antik staty; huru vackert det satt på den smärta, välvuxna figuren! Det mörka håret var uppsatt i en enkel, grekisk knut — ej heller i detta afseende stördes harmonien. De tjocka, som med kol tecknade ögonbrynen, den öppna, intelligenta pannan, den höga, kraftigt formade näsan, munnen med de på en gång väna och energiska linierna — allt detta angaf mod och lifskraft. Men ett djupt veck var gräfdt mellan de hvarandra närliggande ögonbrynen; de måste ofta sammandragits af smärta; fina fåror, sådana som blott årslångt lidande ristar, syntes kring munnen; och melankoli låg på djupet af dessa iakttagande, stålblå ögon. Så borde den tragiska sånggudinnan framställas eller Elektra — ett leende bredde just då ett så vackert uttryck öfver de stränga dragen, att man strax tillade: »eller Antigone».

»Fru Victoria Benedictson, d. v. s. Ernst Ahlgren!»

Såg hon så ut, den medelålders postmästarfrun från den skånska landsbyn, hon som skulle dölja sig bakom det manliga författarmärket?

Då måste hennes egen lidandeshistoria vara än djupare gripande än någon af de lidandeshistorier hon skildrat.

Något af denna hennes egen historia fick man strax del af, när hon tog de bredvid henne stående kryckorna och begaf sig till en soffa, hvilket dock skedde med ett så spänstigt behag, att man

knapt hann uppfatta att stegen togos med hjälp af de då ännu oumbärliga stöden. Frihet och kraft var i så hög grad det helhetsintryck Ernst Ahlgren meddelade, att kryckorna aldrig tycktes tillhöra henne, utan för hvar gång brukas liksom tillfälligt.

Som en annan disharmonisk tillfällighet föreföll det också, att denna varelse ur antiken skorrade på bred skånska. Men sedan man lärt sig tyda stämmans brustna klang, sedan man förnummit huru hjärtklappningen vid den minsta rörelse gjorde rösten skälfvande, då vardt den skånska brytningen en lindring; den gaf åtminstone en mask af hvardagsro och tillförsigt åt denna ömtåliga skygghet. Ett annat litet drag föreföll däremot genast som det för Ernst Ahlgren enda naturliga: att hennes enkla och stilfulla drägt var en *sorgdrägt*. Att bära något annat var under de sista åren för henne en värklig självöfvervinnelse, så starkt var då hennes behof att äfven i det yttre ge uttryck åt sitt inre.

Den som, i hopp om ett samtal, i ett samkväm närmade sig Ernst Ahlgren, blef sviken. Ingen teg mer orubbligt än hon i ett större sällskap och äfven i ett mindre blandade sig sällan hennes röst i ett lifligt samspråk. Endast mellan fyra ögon var hon i stånd att rikt meddela sig. Men så hon kunde lyssna i stället! Med hvilken klok blick hon följde samtalet; med hvilket snabt förstående leende hon mötte en genuin känsla, en originel tanke;

hur tacksamt och hur lätt det var att framlocka det halfhöga men barnsligt pärlande skrattet, som var så rörande, emedan det röjde alla de undertryckta glädjetillgångar, hvilka gömdes i detta lynnes djup.

Ernst Ahlgren hade en sällsynt förmåga att kring sig samla en krets. När hon 1885 flyttade från Söder till Sturegatan, där hon ordnade sig för en längre vistelse, var det sällan tomt i de båda små rummen, i hvilka enkelheten fick en sådan prägel af lugn förnämhet och varm hemtrefnad, genom värdinnan själf, som ofta halflåg på en chaiselongue — den för hennes sjuka knä mest lindrande ställningen — under det någon liten grupp af ofta mycket olika personer samtalade kring henne.

Hon gjorde intet försök att hålla salong eller att ägga till andliga torneringar för att själf uppträda som prisdomare. Hon lifvade kretsen, endast emedan hon själf var så helt med i den; emedan hon hade ett så äkta intresse för hvars och ens personlighet, att hon lockade fram meddelanden genom hvilka det bästa i hvarje skaplynne otvunget gaf sig uttryck. Hon egde en så böjlig sympati, en sådan frihet från vare sig liberala eller konservativa fördomar eller dogmer, att vidt skilda åsigter hos henne funno ett välvilligt mottagande. Men den, som af detta förleddes att tro på full meningsfrändskap mellan sig och henne, hade sig själf att skylla. Ty Ernst Ahlgren kämpade fanatiskt för att aldrig räknas till något parti; frihet var

hennes lifsvilkor och hon sökte alltid klargöra för sina vänner i hvilken grad hon var ögonblicksintryckets människa, huru helt hon uppgick i det närvarande, hvilken förmåga hon hade att upptaga det väsentliga i hvarje tankegång, som gaf henne intryck af äkta öfvertygelse.

Att människor hade så svårt att tro detta om henne, berodde mäst på hennes yttre väsen, som gömde den eldiga, impulsiva konstnärsnaturen under den lugna, kyliga själfbeherskningen, gömde den så väl, att man ej lätt anade, huru under denna yttre företeelse — som så påtagligt tycktes tillhöra en ovanligt samlad, inom sig enig personlighet, en omutligt och orubbligt öfvertygad principmänniska — svallade ett omätligt djup af omedelbar lidelse med stundligt skiftande men alltid intensiva stämningar. Hon kännetecknar sig själf med mycken klarhet i följande bref:

Jag säger nu och en gång för alla, att jag är för uteslutande konstnär att kunna taga »frågor» teoretiskt. För mig blir allting relativt, jag betraktar hvarje teori från olika sidor, men alltid i ett bestämdt förhållande till den eller den individen eller en så och så beskaffad situation. Skulle jag uppträda som moralfilosof vore detta en förfärligt stor brist hos mig, men jag har icke till uppgift att predika för min tid utan att afbilda den. Jag har den mest passionerade kärlek till kött och blod. Hvad skall jag med dogmer!

Min sympati för allt det menskligt är gör att jag så lätt förledes att se med dens ögon jag talar med, jag kommer in i hans tankegång; naturligtvis allra mest om det är en menniska jag håller af. Det är

icke falskhet mot de frånvarande. Det är icke osjelfständighet heller riktigt, ty jag kan ju ibland stå ensam mot en öfvermakt, det har jag ju gjort här (i Hörby) ända tills de sista åren; men då gäller det inte allmänna satser, det gäller handlingar, det gäller lefvande lifvet sjelft. Jag vill heller inte bli gjuten efter vissa menniskoformer, jag har så fullt upp att studera de lefvande menniskorna hvar för sig, som individer, jag skrifver icke på tendens, jag kan icke ställa upp mina etiska principer till ett system, jag vill icke, det tillkommer icke mig; vill man få fram ett sådant system ur mina yttranden, som de förfluget kunna komma samtalsvis (och jag samtalar aldrig så lätt som i bref) så skall det systemet icke vara värdt tio öre. Jag har både meningar och grundsatser, men de äro liksom för privatbruk. *Jag* handlar efter dem och efter min natur, men jag känner icke något lifligt begär att inympa dem på andra. Allt annat uppslukas af min törst efter att kunna fatta den personlighet, som jag talar med. Jag vill hemta och icke ge. Min natur är så inrättad. Jag behöfver stoff, stoff, stoff! Jag behöfver mångfald, skiftningar, lif. Så fort det gäller att kämpa för eller emot en abstrakt idé, är jag fullkomligt värdelös. Som partiman är jag oduglig. Jag tycker att nästan hvarenda menniska har rätt, från *sin* synpunkt sedt; och så ryckes jag med och ser det från den synpunkten så länge jag är inne i den menniskans tankegång. Det *är* icke vankelmod. När det gäller att fatta beslut för min egen räkning ser jag också med mina egna ögon, då det gäller andras tankegång föga mer än noll.

Af det ofvan anförda torde framgå, att intet parti har rätt att tillegna sig Ernst Ahlgren. Det är icke i hennes enskilda yttranden, hvarken hennes mest måttfulla eller hennes mest radikala, som

man finner Ernst Ahlgren hel, utan endast *i hennes arbeten.*

Särskildt gäller det den frågan — förhållandet mellan könen — som under hennes sista lefnadsår hade en så framträdande plats i den offentliga diskussionen och rörande hvilken man från somliga håll fått den meningen, att Ernst Ahlgren skulle ha intagit en ytterst radikal ståndpunkt.

Hon skrifver i detta ämne:

Jag är grufligt intresserad af att höra båda parterna, men att tro att det finnes något absolut rätt, som kan tillämpas i alla lägen och för alla individer, när det gäller könsfrågan . . . nej, det kan jag inte. Om de ville slå ihjäl mig kunde jag icke säga hvilket »läger» jag hör till. Jag lefver som en asket och jag afskyr osedlighet. Javäl. Men jag tror icke att hvarje karl som gått till en köpt kvinna behöfver vara en liderlig sälle, och jag vet, att mången, som lefver endast med sin hustru, kan vara det. I sådana ting kan jag se annorlunda än de flesta qvinnor. — — — De äro nästan alltid så ensidiga, dogmatiska, konventionella.

— — — — — — — — — — — — — — —

Alla, som äro intresserade af mina åsigter, må söka dem i mina arbeten och mina handlingar och icke fästa sig vid hvad andra utge som mina tankar. Jag är allt för sluten för att någon skulle kunna känna mig som en ut- och invänd handske. Det är helt enkelt löjligt, att mina vänner sins emellan disputera om huru vida jag är sedlighets- eller osedlighetsapostel. Jag rör mig aldrig med det abstrakta och absoluta, allt är för mig relativt. Man bråkar ju aldrig om huru vida en stor draghäst räknas till fisk-

eller fogelslägtet: man vet att han icke hör dit. Så är det också med mig.

Denna hennes ställning gjorde henne ytterst obenägen för hvarje slags teoretiskt uttalande, vare sig i form af samtycke eller protest. Hon motiverar sin obenägenhet sålunda:

Öfver mina handlingar är jag herre, mer kallt herre än de flesta menniskor, men mitt sinne vexlar som vind och våg, jag kan inte stå som en vägvisare, alltid likadan, pekande riktning för andra. Jag har fått för mycket af min fars laglösa natur i mina ådror. Det är kanske det som gör mig till författare. (Jag menar framställare af lif, icke predikant.) De flesta menniskor sakna förmåga att upplefva något; jag vill säga upplefva med sådan intensitet, att det upplefda har lifskraft att utveckla sig vidare, till sjelfständiga bilder. Jag har denna intensitet. Och så är jag inte feg; jag är inte rädd för det som är ovanligt; det lockar mig. Jag menar hos andra. Sjelf gör jag allt hvad jag kan för att bli lik en af dussinet.

* * *

Under denna samma Stockholmsvistelse, då hon föreföll att, girigt som en länge törstande jord dricker vatten, insupa nya intryck, och göra detta med ett så friskt deltagande i andras intressen, att man trodde hennes personliga historia vara alldeles afslutad, och henne själf för framtiden helt hängifven sin diktning — då bekämpade hon redan medvetet frestelsen till självmord. Hon hade under sjukdomen varit så nära friheten genom döden, att

frihetslängtan fortfarande kretsade kring dödstankarne.

Själfva ifvern, med hvilken hon i Stockholm knöt förbindelser med människor, sökte bekantskaper, hängaf sig åt intrycken var — som alltid hos henne — försöket att bygga sig af många fina trådar ett bo här i lifvet. Hon ville ej förblifva hvad hon kallade sig, »en vinddrifven stormfogel»; hon ville öfvervinna tomhetskänslan, hvilken hon kände som dödande.

Framför allt var det diktningen, hon hoppades skulle fylla tomheten. Och hon kunde, under förtroliga stunder, tala om detta sitt hopp så som en mor talar om den son, hvilken hon tror skall bli hennes stöd en gång, ifall hon kan göra honom så stark och god som hon önskar.

Jämte *Fru Marianne* hade hon då också en större novell färdigdiktad inom sig, i hvilken hennes inre lif under sjukdomen till dels utgjorde stoffet, nämligen *Att dö*. Den blef ofullbordad och några tidigare små skizzer — *I väntrummet*, *Stackare* (tryckt i Julerosor 1889) — var allt hon kom att meddela från denna rika tid af inre utveckling. Hennes lifsverk, hennes »stora roman» skulle bli *Lady Macbeth*, där hennes ämne var en så djup tragedi ur en konstnärligt begåfvad kvinnas lif, att hon icke ville göra detta arbete förr än hon nått en sådan literär ställning och en så konstnärlig mognad, att hon kunde skrifva den just *så*, som hon ville.

Under vistelsen i Stockholm utkom det, på motivet i novellen *Koketten* (se Från Skåne) bygda dramat *Final*, där medarbetarskapet mellan Ernst Ahlgren och Axel Lundegård varit så gemensamt, att bådas namn stodo på titelbladet. Till ett sådant gemensamt arbete hade deras inbördes kritik af hvarandras arbeten och deras jämlöpande utveckling oaflåtligen tenderat. Äfven om Ernst Ahlgren lefvat, hade sannolikt flera arbeten kommit att bära dessa båda författarnamn.

Från själfva Stockholmsvistelsen är det — utom några bref till danska Morgenbladet — endast ett intryck, som omedelbart stannat inom Ernst Ahlgrens diktning, men det är ett, som blifvit bland vår literaturs mästerverk, *Herr Tobiasson*, där hon skildrat sin egen Stockholmsjul och en sida af sin personlighet på ett så individuelt sätt, att hon skämtsamt hänvisade till sitt »andra jag», herr Tobiason, när hon ville förklara yttranden eller beteenden af Ernst Ahlgren.

Om Ernst Ahlgren hade lefvat, skulle hon antagligen blifvit stadsbo på allvar, och hvilka intryck, som då kommit att företrädesvis återgifvas i hennes diktning, är icke nu möjligt att veta. Att framdeles skrifva mer och mer för teatern — som hon lidelsefullt älskade — var en af de uppgifter hon talade om att utbilda sig för. Men att hon, på det utvecklingsskede hon befann sig, kände sig väsentligen vara *skildrare af landsorten*, det är visst. Hon ansåg denna som sitt egentliga område, emedan

hon därifrån fått sina starkaste intryck af människolifvet under de år, barndomens och ungdomens, då intrycken också skarpast fixera sig. I detta afseende som i flera andra — exempelvis den stränga arbetsmoralen, det djupa förståendet af allt mänskligt, den hjärtliga humorn och den optimistiska tron på lifvet — liknade hon George Eliot, med hvars tidigare utvecklingshistoria Ernst Ahlgrens också har åtskilliga likheter. Men George Eliot fick, vid rätta tidpunkten, allt hvad Ernst Ahlgren måste sakna hela sitt lif. Hvem vet huru nära Ernst Ahlgren annars nått upp till denna författarinna, hvars arbeten hon först under de sista åren af sitt lif lärde känna, men som då vardt den enda kvinliga diktare, hvilken ingaf henne en lidelsefull beundran och vördnad.

Hvad världsliteraturen i öfrigt angår, så var det Shakespeare och Dickens, Flaubert och George Sand samt Turgenjeff och Tolstoy af hvilka hon känt sig lära mäst. Bland de skäl hon några månader innan hon dog gaf för sin önskan att försöka lefva, var att — läsa Göthe, som stod på hennes hylla, men som hon icke hunnit tillegna sig. Hon led djupt af sin ofullständiga literära bildning, af att sakna så väl råd att skaffa sig böcker, samt tid att grundligt studera sig in i dem hon egde. Ty äfven i fråga om tillegnelse af andras produktion arbetade hon långsamt.

Med afseende å sin egen produktion insåg Ernst Ahlgren, att hennes styrka låg i skildringen af det

hon innerligt lefvat sig in i, däremot icke i att fasthålla en mera flyktig stämning, att återgifva ett mera ytligt intryck. Och hvad själfva arbetsmetoden angår, så förkastade hon helt och hållet för *sin* del den, där det upplefvade skildras utan urval. Hon komponerade tvärt om sina arbeten mycket noga, och därvidlag angaf hon sitt säregna sätt att gripa sig an med ämnet, då hon sade sig älska att hugga ut en vy, så låta löfhvalfvet skymma en del och så hugga ut en ny vy, men däremot ej gärna föra läsaren längs en öppen väg, där allt syntes lika tydligt.

Vid själfva utarbetandet var hon också den omsorgsfullt pröfvande och sökande konstnären. Hon brottades med orden, tills hon funnit det mäst träffande uttrycket; hon lade till och tog bort, ända tills hon nått det mäst lifsvärkliga framställningssättet. Liksom målaren fyller sin portfölj med skizzer, af hvilka fåtalet sedan bli taflor, så hade Ernst Ahlgren sin »stora bok», i hvilken hon antecknade samtal, naturbilder, karaktärsanalyser omedelbart ur lifvet, allt som förstudier till sina arbeten, åt hvilka hon, utan detta samvetsgranna tillvaratagande af intrycken, icke skulle kunnat ge en så äkta värklighetshalt, på samma gång som hon, genom att med genialisk urskiljning omdana stoffet, aflägsnade tillfällighetens och gaf konstnärlighetens prägel åt sina diktvärk.

Följande uttalande af henne själf ger den allra bästa bilden af hennes arbetssätt:

Det är merendels en karaktärs hela historia jag får, jag får den blixtlikt, liksom till skänks. Men sedan växer den småningom ut, jag vet knappt på hvad sätt, och bildar af sig sjelf scener och situationer, hvilka bli liksom hvilopunkter — fakta — då jag börjar skrifva. Detta första arbete i hufvudet, utan alla yttre medel, det är något så sundt och stärkande, det tar bort tanken på egna småsorger, det vidgar ens blick på lifvet. Men när sedan pennan sättes till papperet, då vill det hela min viljekraft till, ty jag får icke alltid orden till skänks, jag måste pressa dem fram ur min egen själ. Det är arbete och sjelftortyr, men det arbetet älskar jag ändå. Hur jag kan leta, vända och väga bland mitt ordförråd, när det gäller att få rätta uttrycket för just det egendomliga i en menniskas väsen! Mitt minne af det upplefda är en stämgaffel, men hur svårt är det icke att bland alla ord få tag i just det, som ger rätta tonen! Jag måste lägga örat till, lyssna och lyssna om igen. Men när det så stämmer — hvilken njutning! Det kan ingen mer än en författare tänka sig. För vanligt folk är den ena synonymen lika god som den andra; så är det aldrig för mig, bland alla ord kan det icke finnas mer än ett, som är det riktiga, och ibland fins icke ens det. Hvar ha vi t. ex. ett ord som fyller upp uttrycket af danskans »slentre» eller engelskans »sauntering»? Vårt »drifva» motsvarar inte alls. T. ex. »han dref nedåt vägen» säger intet alls; det är dödt, men »he sauntered down the alley», det är annat! Det fins rytm i det ordet: något af en sjelfsvåldig gång, någonting af slängande sysslolöshet. Och så är det ofta. Jag är förtviflad när ett främmande språk har ett fullgodt uttryck för hvad jag vill säga, men mitt eget saknar det. »S'acharner à» — är ett uttryck som jag angående ett visst slags sinlighet skulle ge guld för, derför att det är slägt med »chair» =

kött och blod; genom en omedveten idéassociation ger det ett vildt och kraftigt något, som jag icke kan få på svenska. Och jag harmar mig sjuk på att icke för min nuvarande hjeltinnas* lilla mun få något uttryck som »boudeuse»; alla våra motsvarande ord äro för tunga; jag har slagit upp i lexikonet och sett efter. Derför borde det vara tillåtet att taga upp vissa goda provincialismer för att få in flera skiftningar.

Denna ytterligt samvetsgranna arbetsmoral var *Ernst Ahlgrens* bidrag till lösningen af kvinnofrågan.

Hennes egna lifserfarenheter hade gjort henne till en varm anhängare af hvarje sträfvan för kvinnans ekonomiska och rättsliga likställighet med mannen.

Men hon ansåg att med en sådan frigörelse skulle man faktiskt hafva vunnit mycket litet, om den ej följdes af en kvinnornas inre frigörelse, framför allt från fördomar, men äfven från oriktiga anspråk. Och till dessa oriktiga anspråk räknade hon den meningen, att det var endast förhållandena, icke äfven naturanlagen, som gjort skilnaden så stor mellan männens och kvinnornas andliga produktivitet. Hon trodde att endast undantagsvis skulle kvinnan komma i jämnhöjd med männen på det andliga arbetets område.

Men (skrifver hon) när man blir allt hvad man kan blifva, så är man bra nog, antingen man är maneller qvinfolk. Låtom oss hålla oss till det och icke

* Fru Marianne.

gå längre. Om männen vilja anse oss som små duktiga kamrater, så böra vi vara nöjda, ty sådan tror jag naturens mening är. Att en och annan qvinna — en eller par i hvarje århundrade — höjer sig upp öfver mängden, det förändrar ingenting för oss alla andra, genomsnittsmenniskor.

Allt upphöjande af kvinnoarbetet, *såsom sådant*, var henne motbjudande; först när kvinnans arbete bedömdes opartiskt såsom männens, först när kvinnorna på sig själfva stälde samma anspråk som männen ställa på hvarandra i fråga om samvetsgrant, produktivt arbete, först då ansåg hon att det kunde bli tal om jämlikhet. Att bli bedömd som författare, med hänsyn till att hon var kvinna, framkallade hos Ernst Ahlgren en harm, äfven då omdömet var lofordande, som inför en förolämpning. Och gent emot det kvinligt konstnärliga fusket var hon själf en lika omild domare, som den gamle lektorn i skizzen *En grobian*.

Denna Ernst Ahlgrens arbetsmoral satt ända ut i fingerspetsarne; den gaf sig uttryck till och med i själfva hennes manuskript, hvilka röjde skönhetssinne och samvetsgrannhet i hvarje liten detalj, och där den pärlrunda, fasta handstilen flöt så jämn och klar. Äfven i detta afseende präglade sig Ernst Ahlgrens inre utveckling i det yttre. Hennes tidigare handstil var tydlig, men nästan barnslig och icke alls ovanlig; ju mer hon under skrifvandet blef herre öfver innehåll och form, ju mera reste sig handstilen upp, blef bred och kraftig, med en

alldeles säregen individualitet i de raka bokstäfverna, lättlästa som tryck.

En ändå djupare afsky än den, med hvilken hon mötte fusket och de tomma anspråken, riktade Ernst Ahlgren mot konventionalismen och halfheten, framför allt hos kvinnorna, men för öfrigt hvar hon träffade dem. Till hvarje annan lifsföreteelse räckte hon medkänslans hand; dessa ensamt kommo henne att gripa efter vapen. I allt hvad hon skrifvit ur medelklassens lif kan man spåra detta grunddrag: i Selmas öde, Mariannes tidigare historia, i små stycken som *Tvist*, *I kupén* m. fl. Den kvinnogestalt hon med hela sin kärlek omfattar — Hilma (i En realist), Selma (i Pengar), Siri (I Telefon), fru Ramberg (i Romeos Julia) — har som sitt mäst kännetecknande drag att hon har mod att vara sig själf, att vara sann och vara hel.

Hel eller *half* — i *arbete* och i *kärlek* — det var för henne frågan, när det gälde en persons karaktär. Där afgjordes hennes sympati, medan åsigterna kunde få vara så växlande som hälst utan att det störde hennes vänskap, förutsatt att man icke själfklokt och dogmatiskt ville lägga band på hennes egen individuella frihet.

Hade hon i tjugu år förgäfves arbetat på att bli lik andra, så ville hon nu, sade hon, under sitt återstående lif riskera att vara sig själf.

Vid tillknytandet af hvarje personligt förhållande var hon i regeln långsam. »Skyggheten och varm-

blodigheten lågo i strid med hvarandra.» Fruktan för andras kyla, också för omslag i hennes eget sinne, kom henne att hålla tillbaka en gryende tillgifvenhet och låta tiden stadga förhållandet innan hon gaf sig fri. »Man känner icke ens sin egen natur, förr än den slagit ut i handlingar», är ett af hennes många djupsinniga ord. Men när hon slutligen blef någons vän var hon sällsynt öppen och tacksam för vänlighet. Ytterst kännetecknande för hennes natur äro emellertid dessa ord om en begynnande tillgifvenhet: *Att hålla af någon är att bli barn på nytt, och att vara ung, det är att känna att man kan arbeta.*

Arbetet — detta var för henne det första och sista utom, under hela hennes lif, några få personliga förhållanden.

Man står där inför en annan af motsatserna inom Ernst Ahlgrens personlighet. Medan hon intellektuelt var så modärnt anlagd, så smidig, så väl kunde lämpa sig efter många olika lynnes- och meningsskiftningar, var hon till sitt eget innersta skaplynne en mycket exklusiv natur, utan möjlighet att dela eller dämpa sina våldsamt starka känslor, en natur utan ersättningsmöjligheter.

Ett litet drag belyser denna förmåga att lidelsefullt omfatta ett enda förhållande. Hon har i *Den gamla Sèvresporslinsgruppen* skildrat sin sorg, då detta lilla konstvärk såldes bort ur hemmet. Men ännu skarpare kom denna sorg fram i ett yttrande, hon en gång fälde: »Så länge den fans, såg jag

knapt det, som var otrefligt och osköut i hemmet; den gruppen gaf en festlig prägel åt alltsammans; jag sökte, så godt jag kunde, ordna allt till en värdig bakgrund åt det där enda konstverket. Sedan den var borta lät jag allt vara: det lönade ju inte mödan mer.»

Det var emellertid icke många, som sågo till botten af Ernst Ahlgrens natur och där uppdagade ofvan antydda grunddrag.

Hon gaf tvärt om i allmänhet intrycket af att kunna taga på många händer och dela sig åt många håll. Utåt sedt var detta också fallet; innerst betydde ytterst få människor något väsentligt för henne. Detta innebar dock ej någon egoistisk köld, ty hon kunde dela andras fröjder och lida deras sorger på det mest akuta sätt, så akut, att äfven detta slet ut hennes motståndskraft mot en tillvaro, som ger många möjligheter till medlidande, få till medglädje. Men hennes innersta väsen var af det slag, som skildras i *Modern:*

»Sådana människor som jag borde slås ihjäl vid födelsen, de passa icke bland de andra. De äro endast människohalfvor, der andra ega hud och ben, där ha de blott en tunn hinna och deras hjärta fäster sig vid *ett*, ett enda förhållande; ryckas de lösa derur, så blöda de till döds.»

Den krets Ernst Ahlgren i Stockholm slöt sig närmast till var den grupp inom 1880-talets författare, som kallats »unga Sverige»; så väl hennes lifsåskådning som hennes personliga sympatier förde

henne dit. Till Gustaf af Geijerstam, »hvars ljusa och öppna natur» hon på ett så välgörande sätt fann komplettera sin egen »mörka och slutna», stod hon sedan 1885 i ett förtroligt vänskapsförhållande, och, liksom med Georg Nordensvan, underhölls vänskapsförbindelsen genom en flitig brefväxling. I båda dessa förhållanden var det den *kamratlika* prägeln hon framför allt värderade; att hon blef behandlad som *människa* helt enkelt, var henne särskildt dyrbart. Ernst Ahlgren skref lika lätt som hon ogärna talade och hon strödde, under sina sista år, åt många håll kring sig mycket skiftande uttalanden, så att den, som ur hennes bref skall få fram hennes bild, måste noga sofra hvad som är väsentligt och hvad som är växlande i hennes stämningar, hvad som är hennes eget lynne eller endast en återklang af det skaplynne till hvilket hon talar. Ty utan att någonsin förställa sig, hade hon omedvetet hvarje sympatisk naturs böjelse att anslå just den ton, som hon kände skulle vibrera starkast i en annans själ.

Orubbligt måste man som grunddrag fasthålla den öfver allt frambrytande *frihetslidelsen*, hvilken gjorde henne skygg för att uppträda i flock äfven med sina meningsvänner i striden mot den gamla lifsåskådningen, och hvilken gjorde henne utom sig, när hon brukades af dennas målsmän mot den ungdomliga grupp, som hon dock stod närmast. Detta självständighetens ensamhetslidande hade icke

ringa del i den fruktan, med hvilken hon motsåg och slutligen flydde framtiden.

* * *

Efter återkomsten från Stockholm till Hörby på senvintern 1886 började Ernst Ahlgren arbeta med *Fru Marianne* och njöt en af de relativt lyckliga tiderna i Hörby, då hon för ögonblicket kunde skjuta å sido småaktiga obehag, omgifningens brist på sympati, landsbyförhållandenas trånghet under ifrigt arbete och under långa, ensamma vandringar på sin kära hed, eller i en lummig allé på den högt liggande kyrkogården, från hvilken man hade en vidsträckt utsigt öfver den vackra bygden nära Ringsjön. Men hon kände sig alltid behöfva större vidder.

Jag känner (skrifver hon) en obändig åtrå. Jag ville bo på en höjd, med vid utsigt och sol öfver slätten. Jag ville se hafvet stå som en skarp knif nere vid horizonten, det är hvad jag varit van vid sedan barndomen. Och vi slättbor behöfva en gränslös yta, för att känna oss fria, det skall icke finnas något, som hämmar blicken. Då är det som om den också stängde tanken. Och jag vill att min skall sträcka sig långt, långt ut — så långt den kan.

En anonym gåfva, som hon vid denna tid mottog från en kvinlig mecenat — hvars lifsväg bildar en hel vintergata af sådana ljuspunkter meddelade åt andras tillvaro — satte henne också i stånd att åt sig ordna ett par små rum i en sidobygnad. Med den förmåga af frisk njutningslust, af barns-

ligt nöje, som låg i hennes mörka natur, likt solglittret öfver hafsdjupen, kunde en sådan händelse vara ett rikt glädjeämne. Att ega ett värkligt skrifrum, ett rum med bokhyllor, hvilsoffa, matta och taklampa, men först och sist med ett riktigt skrifbord, hade hos henne varit en så stor önskan, att dess uppfyllelse syntes henne drömlikt härlig — för en tid.

I ett bref från Hörby, sedan hon kommit från Stockholm, liksom samlas allt hvad hon trifves med i hemförhållandena och allt hvad hon plågas af. Hon talar om barnens, mannens och tjenarinnans tillgifvenhet, samt deras bemödanden att förekomma hennes önskningar; om trädgården, med sina granar i fonden, »genom hvilka himlen syntes som genom en mörk, utbruten spets, och där annars allt sammans är vajande grönt»; hon talar om sin njutning af tystnaden, som hon älskade som sitt rätta element; om sin ostörda arbetsro och njutningen att hafva trampat ned allt motstånd mot sin literära verksamhet.

Men hon talar också om sin oro för att ej kunna lefva af sitt arbete och att ej orka arbeta; om den stora ensamhetskänslan, som närdes af att ingen i omgifningen höll af det samma som hon, och att hvad de höllo af, hade hon själf öppnat deras ögon för. Detta gaf en känsla af fattigdom och stillastående, »som att stå tjudrad på afbetad mark». Och så var det alldagligheten hos alla typerna i omgifningen och behofvet af »något utifrån,

något nytt, nytt, nytt», af att suga in lif genom alla porer. Men framför allt plågades hon af en motvilja för själfva stället, hvilken berodde på att hon »lidit så mycket där under den tid då hon borde fått känna sig ung och glad».

Detta tilldragande och frånstötande i hemförhållandena gör Ernst Ahlgren så ombytlig under de sista åren. Än hör man varma uttryck af hemtrefnad, än utbrott af häftig ovilja mot Hörby, som »kväfde» henne; än längtar hon dit, än kan hon icke nog snart komma därifrån. Dessa växlingar stå helt visst i samband med det alltjämt växande själslidandet, som de ändrade förhållandena i märklig grad synas hafva ökat. Det var som om hon icke haft själs- eller kroppskrafter nog att uthärda de nya rika intryck, till hvilka hon alltid längtat; de bragte henne ur jämvigten, de öfveransträngde henne och lockade henne på samma gång.

Öfveransträngningen dref henne tillbaka till Hörby, där hon alltid kände lugnet värka välgörande till en tid.

Men så drefs hon åter bort genom tyngden i Hörbyluften, genom plågan af alla de nålstygn, hvilka hon kände mer retligt för hvar gång hon återvände på ett kort besök efter en längre frånvaro. Hon hade så länge undertryckt sin natur, att dess kraf att lefva på sitt eget sätt nu brutit fram våldsamt, egoistiskt, om man så vill.

Ty hon hade i det gamla hemmet ännu oafslutade moderspligter, dem hon insåg. Men hon

insåg tillika att det nu gälde att rädda sin egen andliga tillvaro, sitt diktarkall — och *båda* dessa moderspligter mäktade hon ej uppfylla. Dessutom var hon ej af dem, för hvilka de naturliga banden hade inflytande på känslan eller pligtkänslan. Endast ett förhållande af *alldeles fritt val* kunde för henne erhålla en lifsafgörande betydelse.

Slägtbanden hade städse, enligt hennes egna ord, för henne saknat all betydelse.

Att diktarkallet *för henne* kändes som det heligaste moderskapet torde framgå ur nedanstående uttalande:

Allt, som icke hindrar mig i mitt arbete, som icke förmenar mig att lefva bland de figurer, som befolka min egen verld, det är mig lätt att bära. När jag känner mig söndersliten som ett jagadt, hetsadt djur, då är det mig ro och hvila att sjunka ned i mitt arbete, eller att gå timvis på kyrkogården och se scen efter scen af det som skall komma — om jag lefver — rullas upp för mina ögon, lyssna till dessa välkända röster. Genom det blir jag lugn och stark igen. Ingen olycka vore större än om någon kunde taga *det* ifrån mig. Tro nu icke att jag är öfverspänd eller egenkär. Jag är det mycket litet, och icke har jag som värst mycket af äregirighet. Min skrifklåda är icke stor, jag arbetar långsamt, nästan med ansträngning. Men det rör sig menniskor i mitt inre, menniskor som jag sett eller menniskor som formats, jag vet icke hur; jag hör dem, jag ser dem, för mig äro de lefvande, som kött och blod. Blotta tanken på att låta dem dö vill qväfva mig sjelf, det är som att lägga hand på något verkligt lefvande, på allt som varit mig lifsvarmt och kärt;

det vore för mig det samma som för Hedvig att döda vildanden.

Förstå mig nu rätt: jag tror mig icke vara ett snille; jag bryr mig helt enkelt icke om hvad jag är, bara jag får följa min egen natur och den är att smälta om och forma på nytt allt det mina sinnen uppfatta. Om jag skall bli framstående eller obetydlig i mitt yrke, det vet jag inte. Men att detta yrke är mitt, det vet jag. Och min egen redliga, fasta vilja, den är jag säker på. För resten må det komma hvad det vill. Jag är en liten kugg, som kilats in på sin bestämda plats. Kuggen frågar icke hvarför, men den hugger i så länge den sjelf håller samman.

Hade hennes enda lidelse värkligen varit arbetet skulle hennes lif från denna tid allt mera kunnat förenklas. Men hon hade därjämte det mäst lidelsefulla kraf på personlig lycka, den mäst ungdomliga tro på lifvets rikedom, jämte känslan af att börja åldras utan att ha egt något af allt det hon, mer än de flesta, var skapad för och således längtade efter.

Så vardt hennes lif i stället allt mera inveckladt och tomhetskänslan allt djupare.

III.

Hösten 1886 började Ernst Ahlgrens längre besök i Köpenhamn och det blef hufvudsakligen i denna stad hon bodde under de sista två åren, med afbrott endast för kortare besök i Hörby samt några månaders vistelse i Paris våren 1887 och några veckors våren 1888. Under dessa år började hennes sugande törst efter estetisk utveckling, förfinadt konstnärligt och intellektuelt umgänge, omväxling och innehållsrikedom att tillfredsställas. Men på samma gång medförde de nya lifserfarenheterna nya, af förtiden oberoende konflikter, som för en stolt och hel natur voro af ytterligt tärande art. Därtill kom att bredvid hennes ökade förfining, hennes stegrade lifskraf, stod som en hotelse den ekonomiskt osäkra tillvaron, sedan hon skulle lefva af sitt eget arbete, något som de starkt minskade tillgångarne i hemmet under de senare åren gjorde nödvändigt och ej blott för hennes självkänsla önskvärdt.

Hade Ernst Ahlgren varit ung och frisk skulle hon ekonomiskt varit bättre ställd, än de flesta af

våra yngre författare, ty hon fick relativt höga honorar och allt hon skref mottogs med ifver öfver allt. Dessutom tillkom sista året svenska akademiens understöd. Men hennes kroppsliga svaghet, som gjorde ansträngdt arbete omöjligt, hennes långsamma sätt att arbeta, hennes oafvisliga behof af fullkomlig hvila tidtals gjorde henne mer beroende än andra af det ekonomiska trycket, som därför också blir den ständigt återkommande mara, hvilken de sista åren förföljer henne. Hon ville icke kunde icke skrifva för bröd; hon måste arbeta på sitt eget lugna sätt för att producera något dugligt och — »Sverige har endast råd att föda snabbskrifvare», sade hon en gång med den outsägliga bitterheten hos en rik varelse, som känner sig gå under emedan hon, som så många andra, hvilka delat hennes öde, tillhör ett intellektuelt och materielt fattigt land, ett land, som sällan har förmågan eller viljan att åt kulturen rädda sina bästa krafter. Det ekonomiska bekymret var — enligt hennes eget bestämda, till olika håll upprepade uttalande — en af de förnämsta anledningarne till hennes död. Och visserligen kunde hon, som andra, fälla ej alltid öfverensstämmande yttranden; ty en hvar känner ena gången den ena bördan trycka starkare, en annan gång den andra. Men härvidlag äro hennes utsagor dock så pass sammanstämmande, att man har rätt att påstå: att om Ernst Ahlgren egt en sorgfri ekonomisk tillvaro, med tryggad arbetsro och möjlighet till hemtrefnad i en henne sympatisk

omgifning, skulle hon antagligen varit räddad åt vårt lands literatur.

Kännetecknande för hennes ytterliga nedslagenhet, när hon kände fattigdomen stänga vägarne till utveckling och för hennes naturs förmåga af spänstig återupprättelse vid hvarje glimt af glädje, äro de båda nedanstående brefutdragen:

Jag har en fix idé om, att någon mecenat borde ställa så till, att jag hos en bokhandlare kunde få reqvirera de böcker jag behöfver för mina studier hvarje år. Tänk, att det icke skall finnas ett stipendium man kunde få! I fjol fick jag ju det der härliga anonyma, men i år är det samma jemmer igen. Tänk dig att jag icke eger Shakespeare! Jag kan törsta efter honom så att jag kan bli tokig ibland... Se, lefva kan jag kanske på min penna. Men böcker? Nej. — Och jag är till den mest häpnadsväckande grad okunnig. Detta är nära att bringa mig till förtviflan ibland.

Dessa rader kommo i den ofvan nämda kvinliga mecenatens hand och föranledde henne att sända en postanvisning — »från Shakespeare». Ernst Ahlgren skref med omgående:

Min första tanke var icke hvem det kom ifrån, min första tanke var endast hvad som stod på kupongen: »Shakespeare, Shakespeare!» Och hvad jag kände formulerade sig i ett tillbakahållet rop: »jag är den lyckligaste menniska på jorden!» Alldeles så tyckte jag. Ännu ingen tanke på hvar det kom ifrån, bara en stormkänsla af att alla menniskor äro så goda emot mig; att himmelens välsignelser regna öfver mitt hufvud; att jag — som år efter år törstat efter tillgifvenhet — möter en öppen famn hvarthelst jag vänder

mig. Hur vildt, hur ursinnigt, hur tokigt lycklig jag känner mig, när jag ser att någon verkligen bryr sig om mig, det kan ingen tänka. Det fattas mig intet, annat än tro. Jag är så van vid motvind, att jag darrar i vindstilla: det är som om motvinden hemtade andan. Men det går öfver om man hinner vänja sig vid goda dagar.

Det far rundt i mitt hufvud af lutter öfverraskning. Jag vet ju knappt hvad jag ramsar af mig på papperet. Jag är så glad, så tokigt glad. Det fins folk som håller af mig! Det är melodien till den krigsdans mina tankar uppföra.

Om jag hade någon att tjuta öfver, ruska i armen, jubla och skratta emot för att de hålla af mig! Hvem? De, som göra mig godt, naturligtvis. — — — — —

Att en för vårt lands fleste författare rent af typisk olycka, fattigdomen, hos henne skulle sammanfalla med mer än vanligt intensiv förmåga af lidande och med en obotlig sjuklighet, är mer än tillräcklig orsak till ett tragiskt öde.

Af alla de många yttranden från sista halfåret af Ernst Ahlgrens lif torde nedanstående vara bevisande med afseende å den andel, som den ekonomiska frågan egde i detta öde.

Den som hade råd att skrifva bara när man kunde, och låta bli dess emellan! Men denna förfärliga ångest, att känna tvånget att skrifva, nödvändigheten att skaffa pengar — känna detta när man inte *kan* skrifva, när man behöfde hvila sig!

Men det är inte lönt att tala om det. Ekonomien skall knäcka mig, som den knäcker alla svenska författare. Jag kan inte tillgripa öfverproduktionen, jag är för stolt och för sann till det. Alltså skall jag

icke kunna föda mig. Låt dem icke koka ihop någon romantisk historia om mig — framdeles. Jag är så nykter; låt dem derför icke måla ut mig till ett sentimentalitetens offer, om det hela bara är ett enkelt penningspörsmål. — — — Tänk inte att något kan göras, ty om jag också inte för tillfället vore i penningknipa (och det är jag inte, jag kan lefva 4 månader), så skulle förr eller senare tröttheten bli så stor, att jag måste hvila mig till hvad pris som helst. Och då — Ty allt jag förtjenar kan ju endast bli tillfälligt; en bit att stoppa i munnen strax.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Det är så underligt att vara så ensam, så utan rotfäste; drifva eller sjunka, hur man kan. Men jag vill hellre det än vara ofri. Det fins knappt någon tid i mitt lif, som jag skulle vilja utbyta emot denna. Jag har det bättre nu, än jag någonsin velat hoppas jag skulle lyckas att få det. Jag är fri, en riktigt fri menniska, och det är bättre än allt annat. Bättre än att vara rik och få hvila sig. Jag ville icke ha igen den tiden, när jag hade händerna fulla af penningar, jag ville inte ha den igen för en hel million.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Jag är så trött att det ringer för mina öron som två stora kyrkklockor. Men jag *skall* strama upp mig. Jag vill icke ge tappt ännu. Jag har haft det värre än nu, ibland, och varit lika trött.

Stackars de rika! De veta inte af hur härligt det skulle smaka med hvila — alldeles bekymmersfri hvila. Ty de ha aldrig jagats som vi andra, penninghetsade slafvar.

Jag ser så glad ut att jag skulle kunna hålla en hel trupp vid godt mod med min uppsyn. Men när jag får en penna i hand kan jag nästan aldrig ljuga.

— — — — — — — — — — — — — — — —

De andra stackars författarne, de manliga, som

liksom jag, inte ha män att lefva på, de ha det nog lika svårt som jag. Och ingen kan undra på om de göra svaga arbeten. Det skall öfvermenskliga krafter till att göra någonting dugtigt.

Ingen ohelsa i *lifsåskådningen* var medverkande till Ernst Ahlgrens lifsleda. Tvärtom talar hennes djupa kärlek till lifvet ännu ur hennes sista ord; lifvet var mildt, var rikt och fullt af lyckomöjligheter, fast det krossat henne, som »var för vek att lefva»; människorna voro icke onda, tillvaron icke förtviflad; och det var med en tyst innerlighet, rörande som ett sjukt djurs tacksamhet, hon mottog hvarje grand af ömhet. Intet, som kunde lysa upp i hennes inre mörker, afvisade hon; hon ville bli fri från sin själs enda sjuka punkt; hon ville »slippa dö», och det finnes icke ett ord i alla hennes meddelanden, som röjer ringaste koketteri med hennes eget tungsinne. Detta var tvärtom så väsentligt i strid med hennes personlighet, att hon själf dömer och behandlar det rätt, då hon kallar det en fix idé, framkallad af lidandet och slutligen alldeles oberoende af viljan.

Intet — således ej häller hennes egna uttalanden — kan *förklara* en sådan själssjukdom. Man kan söka att följa dess yttringar, men själfva den innersta orsaken, från hvilken de härledas, mäktar man ej uppdaga; människonaturens hemlighetsfulla djup tillhöra området för »det ovetbara». Det allt mer växande själfanalyserandet, det febrila behofvet af ombyte; bristen på öfverensstämmelse emellan

hennes ord och handlingar; det alldeles ohejdade uppgåendet i stundens plåga, antingen denna rörde arbetet, ekonomien eller något mänskligt förhållande samt andra liknande drag, tyda på det aftagande af viljans och reflexionens välde samt det tilltagande af nervkänslighetens och de tillfälliga impulsernas, som *kunna* höra samman med företeelser af själssjukdom. Sådana företeelser lära funnits i hennes slägt; om hon själf i någon mån hemsöktes däraf eller om hennes själslidande uteslutande var framkalladt af förhållandenas tryck, är svårt att veta. Hvarje hennes enstaka uttalande från denna sista tid är fullkomligt sammanhängande; bristen på sammanhang spåras endast i den intensitet med hvilken från hvarandra väsentligt skiljaktiga stämningar eller motiv för handlingar omfattas. Man står inför en gåta, som man sträfvar att lösa i den mån man älskat den djupa och sammansatta personligheten själf. Men lösningen må ingen ännu tro sig hafva funnit. Allra minst hyser jag sådana anspråk; mitt hopp har endast varit att lämna stoff till en något riktigare föreställning om hennes tragiska öde och om de psykologiska orsaker, som faktiskt *medverkade* till det samma, än hvad allmänheten på egen hand kunna bilda sig.

Och för en hvar, som framdeles kommer att syssla med samma uppgift, gäller detta Ernst Ahlgrens egna yttrande:

Ett motiv är aldrig — aldrig någonsin *ett;* det är endast en tråd; en liten fibertråd är aldrig stark

nog att sätta den minsta lilla handling i gång. Nej, ett motiv är alltid sammansatt af många små trådar, just som det starkaste tåg är, och om man ser efter, gå dessa snodda små trådar åt olika håll; just detta är det som gör att tåget håller samman. Menniskosinnet är ett underligt maskineri, hvars hjul drifves af många sådana tåg.

Med *någon* kännedom om dessa psykologiska motiv tar det sig underligt ut, när man hör yttrandet: att Ernst Ahlgrens brist på religiositet gjorde det för henne omöjligt att bära lifvets bördor.

Om man med religiositet menar förmågan att hängifva sig åt något högre än sig själf, då egde Ernst Ahlgren arbetet som sin kult, och lifvet självfr, i all sin mångfald, var guden i denna religion.

Men om man med religion menar hängifvenhet åt någon bestämd religionsform, då fans hos Ernst Ahlgren ingen sådan hängifvenhet. Under intet skede af hennes lif hade hon varit i denna mening religiös; hon hade underkastat sig de kyrkliga formerna utan plåga, men hvarken i djupare mening trott eller tviflat på den kristna lifsåskådningen; hon antog äfven under de senare åren af sitt lif möjligheten af Guds tillvaro, och hela hennes inre ställning i detta hänseende kännetecknas af dessa ord i hennes sista bref: »Jag tycker icke att jag tror på Gud, men jag kommer ändå att bedja till honom i det sista», nämligen för att då »känna en lefvande varelses närhet».

»*Lefvande varelse*» — detta är här det betydelsefulla ordet. För henne var frågan om en Gud

icke frågan om hjälp, tröst, nåd eller försoning, utan om ett större, intensivare *lif* än vårt eget fans bortom eller pulserade genom denna tillvaro. Utvecklingen och lifserfarenheterna hade mer och mer aflägsnat henne ej blott från den kristna världsförklaringen, utan också från kristendomens etiska ideal. Icke som skulle hon förbisett det sköna i självförsakelsen, hängifvenheten åt andras välfärd, tålamodet och troheten i det lilla, det oväridsliga och ödmjuka sinnelaget, som icke söker sitt eget. Hennes diktning har tvärtom mer än en gång förhärligat just sådana drag ur lifvet. Men hennes egen innersta natur var icke i harmoni med kristendomens etiska kraf, utan var, i en hos nutidsmänniskor ovanligt hög grad, befryndad med hedendomen, med hellenens lifs- och skönhetskult liksom med nordbons kraftdyrkan.

Följande yttrande ger ett mycket riktigt intryck af hennes skaplynne i detta afseende:

Jag är för mycket hedning för att kunna dyrka sjelfförnekelsen. Allt förkrympt och onaturligt väcker visserligen mitt medlidande, men det är mig osympatiskt — det är osкönt — det är inte det stora härliga, det naturligt sunda, som är min religion.

Jag är rörd öfver en som försakar allt och som ändå är god — men den menniskan är inte af min race och inte af min tro. Jag talar naturligtvis icke här om den relativa försakelse, som kommer af viljans herravälde öfver böjelserna; jag menar den sig allt afsägande försakelsen, som tar sjelfplågeriet som ett slags förtjenst, oafsedt om det gagnar någon annan menniska eller ej. Det är den fega sjelfupp-

gifvelsen, som aldrig vågar gripa om något och säga: »detta är mitt». Småsjälar med patenterad, allmängiltig seminaristmoral, jag kan hålla af dem, som man håller af myror och sådant, som är intressant att se på, och som sträfvar för sitt; men känna mig slägt med dem kan jag aldrig!

Men, som sagdt, odeladt hedning var hon icke, lika litet som odeladt kristen. Hennes lifsåskådning var kanske snarare det tjugonde århundradets, af hvilket man kan hoppas att problemen om afvägandet af altruismens lika väl som af egoismens rätt, om enandet af antikens och kristendomens ideal skola hafva förts något närmare sin lösning.

Jag säger *kanske*. Ty de århundradets nya tankar och känslor, hvilka bilda bryggan mellan dessa områden — exempelvis solidaritetskänslan med det samtida slägtet, ansvarskänslan gent emot kommande slägten m. m. — hade för henne nästan lika liten allmängiltig betydelse, som andra sanningar, hvilka kunna hänföras till de religiösa eller filosofiska. Så väl de djupare frågorna som de ytligare stridsfrågorna betydde på dessa områden föga för henne; hon förnekade lika litet som hon trodde. För henne var lifvet icke *tankens* lif, utan endast »rörelse, känslor, handlingar», som hon skref kort före sin död.

Och sådana människor finnas, människor, icke utan behof af religion, men utan behof af en positiv världsförklaring, människor, för hvilka de med detta ämne sammanhängande frågorna aldrig kunna få en afgörande betydelse. Men de äro så sällsynta,

att de af alla meningsgrupper bli mer eller mindre missförstådda.

Till Ernst Ahlgrens, om man så vill hedniska, lifsåskådning hörde hennes orubbliga visshet att man, då lifvets kval icke kunna uthärdas, har rätt att sluta kvalen genom en frivillig död. Gränsen för möjligheten att uthärda var för henne sammanfallande med möjligheten att fullgöra sin särskilda lifsgärning. Så länge själens och kroppens krafter räckte till för arbetet ville hon försöka lefva; sedan ämnade hon dö. Hon talade under åratal om denna död som ett afgjordt sakförhållande i hennes lif; talade därom så, som Seneca eller någon annan af stoikerna plägade tala och ingen, som icke i detta afseende fullt förstod henne, ingen, som ville lägga annat än sin tillgifvenhet i afgörandets vågskål, kunde stå henne nära. Denna ständigt medvetna, för arbetets skull bekämpade, dödstanke är den mörka bakgrund, mot hvilken hennes intensiva förmåga af solljus lifsglädje så klart tecknar sig. Hon ville taga allt hon kunde af lifvet, hon ville icke dö förr än hon hade hunnit lefva.

Denna motsättning af lifskraft och dödsmod — liksom af lifsleda och dödsfruktan — är blott en skenbar motsägelse. Själens som kroppens sjukdomar bryta lättast de starka. När själslidandet griper en lifskraftig natur, vändes styrkan — som ej kan utödas — på tillintetgörelse. Och för Ernst Ahlgren fans ingen hjälp i den rent animala lifslusten, ty den hade ohelsan ödelagt. Hon sade ofta

att ingen kunde mäta endast *den* summa af daglig plåga, hvilken en friluftsmänniska som hon kände af att genom sjukdom vara beröfvad full rörelsefrihet eller den oerhörda kraftsumma, som gick åt endast för att hålla modet uppe under sjukdomens tryck. Slutligen förbrukades kraften och det lilla, som fans kvar af lifsenergi, ökade endast energien i lidandet.

Hvem kan för öfrigt, i något enda hänseende, mäta en annans lidande? Hvar människa lider på sitt sätt, men konstnärer lida med många människors lidandesmöjligheter tillsammantagna, och ett stygn, som knapt sårar en vanlig människa, kan med deras temperament bli en obotlig skada för lifvet.

Under sin vistelse i Köpenhamn kom Ernst Ahlgren där som i Stockholm i beröring med den grupp inom literaturen, som representerar den modärna lifsåskådningen, särskildt Georg Brandes, och hon erhöll sålunda många starka väckelser både för sin konstnärliga och mänskliga utveckling, en rik insats af bildningsämnen att förarbeta, men också af motsägelser att lösa. Särskildt betydelsefulla för hennes diktning blefvo de stränga omdömen, som från detta håll träffade hennes författarskap. De ökade hennes, under de tidigare motgångarne alstrade, självmisstro. Och alla de öfriga nu allt talrikare framgångarne — bland annat den dramatiska *I telefon* — kunde icke återväcka självtilliten. Hennes literära skaplynne — som hon nog

ibland sökte böja in i en annan form, t. ex. i *Tvist*, i Påls figur (i *Fru Marianne*) samt i någon mån i den nu nyligen publicerade *Romeos Julia* — visade henne dock så bestämdt den väg hon hade att följa, så att i detta fall torde hennes ovisshet icke kunnat blifva af någon djup betydelse.

Hon yttrar sjelf med afseende å dessa med hennes diktarlynne oförenliga inflytanden:

Jag måste skrifva som jag gör, om man också hånar mig till döds för det. Jag har ingen fri vilja dervidlag. Det är som om arbetet tog mig och sade: lyd! Jag kan qvida och vrida mig under tvånget att välsigna der * * * bjuder mig förbanna, men det är med mig som med den der trollkarlen, som bibeln omtalar: jag drifves af något. »Anden» kallar du det. Och den för mig hvart den vill. — — — — — — Om jag också önskade att omforma mig till en kopia, skulle det icke vara mig möjligt att utföra det. Jag tror dessutom, att friskheten ligger just deri, att hvar och en får vara sig sjelf, att hvar och en har en bestämdt utpräglad individualitet.

Och icke häller med afseende å den etiska riktning, hennes tidigare diktning haft, hade någon ny synpunkt gjort sig gällande. Några månader före sin död yttrade hon t. ex. i den fråga, där hennes åsigt varit mest omtvistad:

Min natur, min uppfattning, min erfarenhet: allt pekar på engiftet som ideal.

Om således, både med afseende å innehållet och framställningssättet hennes starka författarpersonlighet visste att häfda sin själfständighet, så hade

hon däremot en annan, värkligen sjuk punkt, själfmisstron, närd under de många år hon motarbetat diktarhågen »som den värsta skam», och då motgångarne syntes bevisa, att detta kall icke var hennes. Ännu 1885 — då hennes självtillit dock börjat få lif — hade hon ofta mörka stunder, som t. ex. när hon skickade Axel Lundegård till genomseende *Storhandel*, *I väntrummet* och *Siffror* (en ännu otryckt skizz), men ansåg allt sammans odugligt samt kände det som om hon »aldrig mer skulle kunna skrifva något».

Och sådan, fast mycket mer ihållande, var stämningen efter den danska kritiken öfver *Fru Marianne*.

Den allt mer framträdande frågan vardt nu för henne: om hon någonsin skulle nå fram till det fullödiga konstnärskapet? Hon, som hatade allt fuskverk inom konsten, var hennes eget arbete kanske intet annat?

Ju mer erkännande hon fick, ju högre satte hon sitt eget mål, ju mer skärpte hon sin obevekliga själfkritik.

Från och med sommaren 1887 började hon frukta att aldrig kunna nå det stora i konsten och vid denna fruktan vänder hon åter till dödstanken. Lifvet hade dessutom från så många andra håll kommit med små möjligheter till svar på stora kraf. Hon stod redan denna sommar inför själfmordet med ett så mognadt beslut, men på samma gång en så ihärdig lifskärlek, att en tillfällig ljus-

ning denna gång kunde föra henne förbi faran. Den dikt, som skrefs natten till den dag hon beslutat att dö, *Förbrytarblod*, är sprungen ur ett skälfvande hjärtas djup.

En sommarvistelse i G. af Geijerstams hem och på hösten i Stockholm skingrade för en tid tankarnes ihärdiga kretslopp kring dödshvilan som det enda efterlängtansvärda, och, som en förströelse från de tunga tankarne, skref hon under denna tid lustspelet *Teorier* (efter hennes död omarbetadt af Axel Lundegård till en komedi med annan titel).

Under hösten diktar hon också ur sitt innersta *Lifsleda*. Där lefver i hvar rad hennes eget plågade lif, om hvilket hon skrifver:

Dödens hand är hård, äfven när den icke slår; hela mitt inre är som en enda blödande, skälfvande massa, blott för det lätta vidrörandet af denna hand, som skall träffa oss alla. — — — — En och annan sjelfmordstanke kommer ännu som en lång dyning; minsta tillfällighet skulle kunna stjelpa mitt svaga beslut att lefva.

Trenne bref — det första från sommaren 1887 och till hennes yngsta styfdotter — synas mig så mångsidigt kännetecknande, att de här nästan fullständigt meddelas:

Barn — huru nära ha vi icke kommit hvarandra på sista tiden! Du har utvecklats, du är en menniska, och du förstår det som är menskligt. Hur jag håller af dig! Hvarför? Derför att du icke begär att jag skall lefva. Jag vill gå ibland er så länge det fins ett arbete för mig. Jag vill älska er och vara glad åt samvaron. Men när jag är riktigt trött

— nöjd som efter en lång dag af skiftande sysselsättning — då ville jag somna, somna tryggt utan denna förfärliga ångest för plågorna.

En gång skall menniskoslägtet komma så långt i utveckling, att detta anses som det naturliga och förnuftsenliga. Man bereder djuren den smärtfriaste död man kan uttänka, men menniskan — — — — —

Icke ära, icke den största framgång, icke rikedom eller alla menniskors aktning, icke allt som menniskor fika och sträfva efter skulle för mig kunna bli så mycket värdt som ett stilla, smärtfritt inslumrande utan fruktan.

Tro inte att jag är melankolisk nu. Jag är gladare och nöjdare nu än när jag — stackare — var vid din ålder. Och inte ens då var jag olycklig.

Jag har inga rötter i lifvet. Jag är blott en åskådare, äfven när jag lider och lefver med mest intensitet. Deri ligger hemligheten.

Sådan blir den, som kan ha allt att frukta af att lefva, men intet att hoppas. Sämre än nu kan jag få det hvilken dag som helst, men *aldrig, aldrig bättre.*

Arbeta och gläd dig åt lifvet, barnet mitt. Lifvet är inte fattigt. Tro aldrig det! Det är så mångfaldigt, skiftande; hvartenda arbete gömmer en hemlig källa till rikedom och tillfredsställelse, för den som blott lärt sig älska det.

Jag har år efter år gått och burit på en stor, stor tomhet. En tomhet är aldrig nyttig till något. Och intet gör en så trött som medvetandet att det man går och bär på är alldeles onyttigt och skall bli så i evighet. Derför gripes man af begär att låta detta stora, tomma ting glida af sig, och att sjelf få sjunka ned vid vägkanten och somna.

Om du får sorger och lidanden — och det får du ibland — så tänk bara på hur glad du kan vara ändå,

att du inte går och släpar på en sådan der osynlig trollbörda, en sådan der stor tomhet.

Om jag går och bär den der trollbördan litet längre eller kortare gör intet till saken, när jag blott vet att jag blir af med den till sist.

Och jag har en hel del att skrifva. Jag måste sjunga ut innan jag går.

Friskt mod!

De båda andra brefven äro från December 1887:

Ett vet jag: — jag skall alltid älska lifvet. Jag menar allt det som lefver, det hela. Också den natten, då jag stod och kände det som om *jag* icke kunde lefva, också då älskade jag allt det, som skulle stanna qvar efter mig; allt det, som efter mig skall lida och glädjas.

Jag tror att jag skall kunna dö utan bitterhet.

Hvad är det du säger: »lifvet hittar alldeles visst den sårbara punkten i vårt hjerta, genom hvilken vi lättast kunna förblöda».

Ja, men har det inte rätt till det? Det hittar ju också den punkten, der all glädje ligger och gror. Jag har varit så fattig, jag menar så der ensamt fattig, och ändå skall jag gå bort ifrån allt med ett stort, varmt tack, *när jag vet att jag får dö smärtfritt.* Det medvetandet, det är det största och rikaste som någonsin mött mig. Den, som gaf mig morfin, har gjort mig den största välgerning en menniska kan göra den andra. Det är som om hela min varelse rätade ut sig efter en lång tortyr och småningom arbetade sig fram till helsa och krafter. Om lifvet är för hårdt för mig, eller jag för vek för det — hvilket är det samma — då kysser jag dess hand och går. Men jag är glad att ha lefvat, när jag dör utan fruktan.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Jag är lugn, lycklig, harmonisk och upptagen af

tanken på mitt arbete. Min pjes* är färdig och jag börjar »Att dö». Nu är jag mogen att skrifva den.

I går fick jag honorar för »Folklif». Ända till Mars kan jag lefva fullkomligt bekymmerfritt, ur ekonomisk synpunkt, och jag skall arbeta lugnt, jemt, stadigt, som jag älskar att göra det — utan nervositet, utan en blick på morgondagen och utan fruktan för kritik. Jag vill försöka att endast tänka på ett: sanning. Och sen får det komma hvad det vill.

Jag är uthvilad nu, så härligt uthvilad. Men jag *kan* icke skynda med arbetet, ty det skulle lida derunder, och jag skulle bli öfveransträngd och själssjuk. Hvar och en som känner mig vet, att jag icke är lat. Det är inte min natur att vara nervös och jägtad; ro och sinnesjemvigt, det är det normala för mig, derför är detta stadiga, långsamma arbetssätt det enda som duger för mig. Kan och vill man i mitt fädernesland göra något för mig till betryggande af de närmaste åren, då tager jag emot det utan någon känsla af ofrihet eller förödmjukelse, ty min sträfvan att genom konstnärlig mognad, oförskräckt sanningskärlek och trygg ärlighet göra mig förtjent af detta, är så utan alla förbehåll, att jag tycker mig vara liksom en literaturens egendom. Allt hvad jag lider, lefver och erfar, det är mitt lands egendom; liksom den honung ett litet bi destillerat i sin kropp tillhör hela kupan.

Jag är så enkelt lycklig. Jag skulle vilja säga så barnsligt lycklig, eller så andaktsfullt. Det har inte räckt länge, och det skall kanske räcka kort. Lifvet får göra med mig hvad det vill. Jag är som en drufklase i en stor hand — lifvets varma, starka hand — och den handen håller mig uppe i solen ett ögonblick. Drufklasen vet intet om att handen kan sluta sig, pressa, vrida och krossa, och den, som sedan dricker vinet, tänker heller inte på det.

* *Teorier.*

* * *

I Januari 1888 var det, som dödslängtan blef så mycket starkare än lifslusten, att Ernst Ahlgren (med morfin) gjorde ett självmordsförsök, som misslyckades. Huru stark lifsledan nu blifvit, visade sig i den sorg, hvarmed hon talade om detta misslyckande, som skulle hafva botat en mindre djup fasa inför lifvets tunga uppgift. Från denna stund voro kropps- och själskrafter borta.

Under den närmast följande tiden skrifver hon:

— — — — — — — — — — — — — — —

Det dröjer visst mycket länge innan jag blir i stånd att arbeta för bröd. Jag ville så gerna lefva. Jag är inte olycklig, men jag är bruten. Kroppen har dukat under af öfveransträngning och inre konflikter. Man skall tänka på hur försvagad jag blifvit af min fleråriga sjukdom.

Om jag kunde i ord beskrifva hurudan Axel Lundegård varit och är emot mig! Han vet allt, allt om mig, vi äro ju så gamla vänner, vi ha lefvat som kamrater innan någon menniska ännu kände Ernst Ahlgren, innan *Från Skåne* kom ut och nu först kännes det huru djupa rötter tillgifvenheten har. Om du kunde tänka dig hur han vårdar mig!

Kunde du höra hur han säger att jag skall ha min frihet om lifvet är för tungt, men hur han genom den mest grannlaga ömhet söker tillknyta de trådar, som brustit mellan mig och tillvaron! — — — — Ja, ja; jag vill lefva, om jag kan, jag menar om det fins en möjlighet för att jag någonsin mer kan arbeta. Men det kommer nog att gå lång tid innan jag kan få krafter eller lefnadsmod igen. Jag önskar att jag kunde vedergälla min trofasta kamrat för de tusentals välgerningar han hunnit bevisa mig under denna korta tid.

— — — — — — — — — — — — — — —

Jag kan icke ha förtjent hälften af all den tillgifvenhet, som slösas på mig, och ändå känner jag mig så underligt fattig. Hur oförnöjsam man är. Jag är den näst närmaste för så många? Den närmaste? Aldrig. Det är väl för att jag inte *får* ha något annat än mitt arbete.

Kunde jag blott vara konstnär så mycket i form som i sinne, då skulle jag gerna lida så mycket jag redan lidit, när lidandet blott gaf mig förmågan att förstå och återge allt menskligt. Jag älskar konsten mer än mig, mer än lifvet, mer än alla som stått mig nära. Om jag kunde! Jag kunde dö nöjd, om jag blott visste att jag skrifvit så sant, så sant och så riktigt af kött och blod, att det skulle lefva långt efter mig sjelf.

Om ett pågående framgångsrikt försök att bereda henne ett enskildt stipendium skref hon:

Endast den, som från alla sidor är fri, kan göra ett godt arbete. Friheten är en konstnärs lifsluft.

Mitt frihetsbegär är obändigare än någonsin. Intet parti! Ingen kafvel i min mun! Inom mig ligger jemnmåttets lag och det är den enda min penna vill böja sig under.

Jag är på bättringsvägen. Ekonomisk förtviflan öfver att icke kunna »mång-skrifva» låg i bottnen på det hela.

Lundegård är fortfarande som både mor och bror och kamrat och allt hvad en god menniska kan vara för en sådan enstöring som jag. Jag tror, att jag blir frisk, när näringsomsorgerna icke kunna komma åt mig. — — — — — — — — — — — — —

Jag har fullt af Tobiassonska ämnen — små lefvande barn med hjerta och lifsvärme!

Hon skref dock senare, att hon till *dessa* ämnens utförande ännu icke hade nog sinnesro. Emellertid sökte hon ihärdigt arbeta.

Romeos Julia, *Ur mörkret* och hvad som efter hennes död fans i utkast till sorgespelet *Den bergtagna* kom sålunda till under denna tid. Hon sökte, med den dödsdömdes ångest, gripa hvarje tag i lifvet, hvar utsträckt hand, hvilken sökte hålla henne kvar. »Jag går omkring som en hund, hvilken vet att han skall dö, men just därför tigger människors smekningar», sade hon kort före slutet. Allt blef henne under denna tid en så intensiv plåga, att man knapt mäktar fatta huru hon kunde så ytterligt uppröras öfver så oväsentliga ting, om man ej erfarit att ett lidande finnes, hvilket likt eld kastar sig öfver spånet lika väl som öfver skogen, hvilket i allt söker sin näring. Det sista stora försöket till självförsvar mot döden var resan till Paris i en väninnas sällskap; men äfven detta misslyckades.

Innan hon for skref hon från Hörby, där hon då en tid vistats nästan ensam:

Jag lefver som en eremit och med mitt efter vänlighet törstande sinne kan detta göra mig nästan själssjuk. Derför reser jag nu till Paris, der jag har några vänner, bland andra Jonas Lie med hustru — rara, rara, hjertegoda menniskor, som *kunna* vara vänliga; det kunna skåningar nästan aldrig. Jag håller på att svälta ihjäl andligen, när jag för länge endast sett dessa reserverade skånska ansigten, så lika mitt eget. — — — Det behöfs blott ett hjertligt ord och

all min stelhet är borta; jag sjelf som en annan menniska.

— — — — — — — — — — — — — — —

Tänk, den som finge lefva hela sommaren, utan en tanke på arbete!

Hon mötte i Paris den vänlighet hon hoppats finna, men allt som hon under denna tid sökte hjälp af, visade sig vanmäktigt mot själskvalen. Hon skrifver också till sin yngsta styfdotter från Paris, strax innan hon återvände:

8 Juni 1888.

Min elakartade hjertklappning med ty åtföljande qväfningsanfall har förvärrats i betänklig grad. Jag orkar icke arbeta. Jag försöker och försöker; det går inte . . . Min arbetsförmåga är totalt knäckt. När vi träffas igen, så fråga mig aldrig om mitt arbete eller »hur det gått att skrifva i dag» eller något som rör detta. Jag klottrar på papper, derför att det är liksom en liten tröst bara att få skrifva bokstäfver. Men min själsspänstighet är förbi. Jag är bara en arbetshäst, som brutit ryggraden. Att fråga mig om jag kan resa mig är bara att i all välmening tillfoga mig ett outsägligt lidande. Låt gamla hästen stulta omkring i solskenet lite, om han kan; att han inte duger till något plågar honom mest sjelf, stackare!

Fritag mig från skyldigheten att »hoppas», och från skyldigheten att se glad ut. Jag har sorg öfver det som var mig kärast: mitt arbete.

Tala inte mer om det. *Nämn* det aldrig. *Alla* frågor plåga mig. Jag strider emot en själssjukdom, och ju ensammare jag får vara med den dess bättre.

— — — — — — — — — — — — — — —

Jag torde stanna här; jag tänkte när jag reste, att kanske aldrig återvända. Att strykas bort ur till-

varon här nere skulle vara att glömmas så lätt. Det vore bäst för de mina. Men jag hoppas ännu på ett tillfrisknande. Och mina penningar äro icke slut ännu. Ingen kan tro huru starkt jag hänger fast vid lifvet, eller rättare vid hoppet att jag skall knytas fast vid det igen.

Jag har skrifvit en hel lunta här. *Jag vill visa, att det inte är af lättja jag inte frambringar något.* Det är underligt att läsa det. Ord, ord, ord! Lifvet är borta. Jag kan skrifva massvis — det duger inte att trycka. Det är inte oredigt, men det vittnar om andlig stelkramp. Det är som en blinds arbete: ordentligt, men utan färg. Det är som trä — utskuret, omåladt trä.

— — — — — — — — — — — — — — —

När jag säger att jag är själssjuk, så betyder detta icke att jag är oredig eller ens att jag är »nervös». Det är en konstnärssjukdom, och jag tror man borde kalla den arbetsångest. — — — — — — — —

Hon ämnade först dö i Paris. Men hon fann den staden för stor, medan Hörby var för litet. Hon valde då Köpenhamn, där hon under de sista veckorna vistades under förtviflade arbetsförsök och försök till motstånd, in i det sista. Men dödstanken smög sig allt närmare, lockande, skrämmande. I sitt afskedsbref säger hon sig af »öfvermänskliga själskval tvingad ned i det svarta djupet», själskval, som nu äntligen besegrat hennes fruktan för dödens kval, och hennes vilja att lefva. Hennes självbeherskning var dock ännu stark nog för att icke förråda att beslutet var oåterkalleligt fattadt, ens inför Axel Lundegård, som besökte henne om aftonen den 21 Juli.

Ensam, som hon lefvat, dog Ernst Ahlgren för sin egen hand natten till den 22 Juli 1888.

* * *

Redan den 18 Juli hade Ernst Ahlgren skrifvit några ord »till de efterlefvande». Dessa sista ord sluta sålunda:

»Jag är icke i sinnesstämning att i ord uttrycka mina känslor för alla dem, som visat mig välvilja och godhet. Jag ber alla dem, som stått mig nära att de ej måtte tro detta komma af hjertlöshet. Det gör mig ondt att jag måste vålla sorg; men gör de lefvande allt det goda, som ni unnade mig, allt det goda, som jag själf skulle velat utföra, om det varit mig möjligt att lefva.»

I samma skrifvelse gjorde hon Axel Lundegård till sin literära arftagare. I ett bref, som fans på hennes bord, är detta arf öfverlemnadt åt honom själf med några enkla ord af tacksamhet, vänskap och förtroende. Som sin önskan uttalade hon också, att bli begrafven i Köpenhamn.

Hon hvilar där på Västra kyrkogården nära hafvet. Minnesstenen bär endast namnet *Ernst Ahlgren* och tvenne italienska ord, dem en hennes egen anteckning visat hän till som grafskrift:

Implora pace.

Denna bön var slutligen den enda, Ernst Ahlgren stälde till lifvet. Men på den bönen ger lifvet intet annat svar än — döden.

Se: Biografi: Svensk Enskild- (Benedictsson)

Från *Z. Hæggströms Förlagsexpedition* ha förut utkommit:

ERNST AHLGREN och AXEL LUNDEGÅRD:

FINAL

Skådespel i tre akter. Pris: häftad 2 kronor.

MODERN

En berättelse. Pris: häftad 3 kr. 50 öre.

ERNST AHLGREN:

FRU MARIANNE

Roman. Pris: häftad 4 kronor.

FOLKLIF OCH SMÅBERÄTTELSER

Pris: häftad 2 kr. 75 öre.

BERÄTTELSER OCH UTKAST

Pris: häftad 3 kronor.

PENGAR

Novell. Andra upplagan. Pris: 3 kronor.

ALA UNIV... TS-BIBLIOTEK